

VIGILIA

SZERKESZTI

SÍK SANDOR

TÜZ TAMÁS

TIMKÓ IMRE

RÓNAY GYÖRGY

DEZSŐ LÁSZLÓ

TOLDALAGI PÁL

THOMAS MERTON

SZÚCS IMRE

BOHUNICZKY SZEFI

MIHELICS VID

írásai

1952 AUGUSZTUS

TARTALOM

	Oldal
<i>Tűz Tamás</i> : Szent István (Vers)	393
<i>Timkó Imre</i> : Mária mennybevitele a keleti kereszténységben	394
<i>Rónay György</i> : Genézis (Vers)	402
<i>Dezső László</i> : A ködember (Emlékezés Mednyánszky Lászlóra)	406
<i>Toldalagi Pál</i> : Azon tűnődtem tegnap (Vers)	412
<i>Thomas Merton</i> : Megtalált és szeretett	413
<i>Szűcs Imre</i> : Hol Szent Péter sírba téve	421
<i>Bohuniczky Szefi</i> : Kacsák (Elbeszélés)... .. .	426

S Z E M L E

<i>M. V.</i> : Kenyér mindenkinek	431
Kis út	433
<i>Mihelics Vid</i> : Eszmék és tények	435
Vianney Szent János	444
<i>O.f.v.</i> : A budai vár	445

Felölös szerkesztő és kiadó:

Sík Sándor.

Főmunkatársak: *Mihelics Vid* és *Rónay György.*

Kiadja a Vigilia munkaközösség. Kéziratokat Budapest 4, postafiók 152. címre kell küldeni. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos-utca 1. A Vigilia postatakarékpénztári csekk számla száma: 37.343.

Megjelenik minden hónap elején.

Ara: 5 forint.

A lapengedély száma: 7163/1947. T. M.

SZENT ISTVÁN

*Jól megjelölte ezt az ezredévet:
keresztel írta rá kemény nevét,
hogy megpihenjen művein a lélek,
mint halhatatlan győzedelmi ék.
Alapkö lett, de kőnél súlyosabban
vetette el az épülő falakban
torony-szökkenő, férfias hitét.*

*Amint alázatát mindegyre inkább
úrrá emeli roppant erején,
a bércre hág s egy országon tekint át,
hol hajnalpirban reszket még a fény.
Komor felhőkből bomlik ki a kék ég
s virrasztva nézi népe ébredését
a századok szélfúttá reggelén.*

*Nem tétován, de biztos mozdulattal
lendül előre tervező keze,
míg port kavar és szilaj kedvvel nyargal
a forró puszták zendülő szele.
Bölcs szemmel néz a fényes tárlatokba
s pillantásával féltőn átkarolja
a frissen szántott, szüzi földeket.*

*Kegyes jobbával törvényt ír, keményet,
hogy megkösse a rónák vad porát,
szőlő teremjen és kenyér, fehérebb
s hogy mindenki meglelje otthonát.
Aldott szigor, rendet hozó szelidség!
Arany szív, mely eltékozolja kincsét,
hogy új szívekben ragyogjon tovább!*

*Róla zengjen hát ez a lelkes ének!
Uram, téged dicsérünk általa,
mert ő volt a te választott edényed,
apostolod, híved s a föld sava.
És ő volt ama bibliai sáfár,
kire, bé jó, hogy éppen rátaláltál,
midőn megvirradt napunk hajnala!*

MÁRIA MENNYBEVITELE A KELETI KERESZTÉNYSÉGBEN

Az ünneplés első nyomai Keleten

Szűz Mária elhunytának és mennybevételének megünnepése V. századi eredetre vezethető vissza. Egy Ikelia nevű római patricius-hölgy templomot alapított Jeruzsálem és Betlehem közt azon a helyen, ahol a hagyomány szerint Mária, szent Fiát hozva szíve alatt, fáradságos útján megpihent. Mária pihenési helyét az ősi kegyes hagyomány *kathismának* (leülés, megpihenés, fölüdülés) nevezte. A templom építéséről és arról, hogy itt volt az első Mária elszenderedéséről megemlékező liturgia, az *Örmény Lectionarium* tesz tanúságot.

Az első, Mária mennybevételének tiszteletére emelt templom Maurikos császár idejében (588-602) épült föl, valószínűleg a császár személyes utasítására, a Getsemani kertben azon a helyen, ahol a kegyes keresztény hagyomány az elszenderedett Szent Szűz sírbatételét jelölte meg. Ez a *koimésis*nek (elszenderedés, elhunyas) nevezett templom átvette az imént említett *kathisma*-templom liturgiáját és mint saját dedikációs ünnepét őrizte meg. Ettől az időtől kezdődik — egyes híradások szerint újra a császár kívánságára — Mária elhunytának liturgikus ünneplése az egész keresztény Keleten. Rómába azután ezt a keleti hagyományt I. Theodor pápa (642-649) vitte át, aki a jeruzsálemi klérus köréből került Péter székébe.

E liturgia hagyományi alapjait *Joannes Damaskénos* elbeszélése őrizte meg a Szűzanya elhunytának tiszteletére írott homíliáiban. Eszerint Mária elhunyt már az apostolok szétszédésének idejére esett. A Szent Szűz ebben az időben Jeruzsálemban élt János apostol házában. Föltámadt Fia iránti szeretetében már elkíváncozott a földről. Egy napon örömteljes kinyilatkoztatást kapott arról, hogy rövidesen viszontlátja megdicsőült Gyermekeit. Csupán egyet ohajtott: még egyszer viszontlátni a Tizenkettőt. Ugyanekkor felhő ragadta föl az apostolokat és vitte őket a Szűz tartózkodási helyére, Sionba. Mindannyian együtt voltak, csak Tamás hiányzott. Mária csendesen elszenderedett a körükben. A körülállók pedig ámulva látták, hogy megnyílik az ég, angyaloktól övezve Krisztus jelenik meg, karjára veszi és a mennyei kíséret dicsőítő és diadalmi éneke közepett a magasba emeli Mária lelkét s eltűnik vele a felhők között. A gyászoló apostolok lepelbe göngyölték az elhunyt Szűz testét s a Kedron völgyénél, a Getsemani kert oldalában előre elkészített sírba helyezték. Már apostoli útjuk folytatására készültek, mikor a har-

madik napon megérkezett Tamás apostol. Ő is szerette volna még egyszer látni a Boldogságos Szűzet, a többiek tehát elvitték a sírhoz, kinyitották azt s megdöbbenve látták, hogy üres. Hirtelen angyalok kórusa zendült meg. Fölnéztek: Mária jelent meg előttük élve, mennyei kíséretétől övezve és tanúságot tett mennybeviteléről, dicsőségéről s a földön maradtak iránti változatlan szeretetéről. Vigasztalta az apostolokat s kijelentette, hogy mindaz, ami történt, szent Fia akaratából lett.

Ennek a kegyes hagyománynak az emlékei élednek újra, a Mária elhunytát dicsőró egyházatyák írásaiban, a görög szertartású liturgia híveinek magasztaló énekeiben. A liturgia augusztus 15-i, Mária elhunytát ünneplő szövegeiben az ódák és himnuszok során előtárulnak a Szent Szűz földről való fölemelkedésének misztériumai.

A történelmi hagyomány a liturgiában

„Isteni parancsra a dicső apostolok a föld minden határaitól felhők szárnyán vitetvén, a Te tisztaságos testedhez hozattak és mint szent ereklyét kegyelettel csókolták azt; a magasságbeli erők pedig az ő Fejedelmükkel együtt lejövén, legtisztább testedet hódolattal felemelték és tisztelettel környezve a mennyekbe vitték“.

Igy foglalja össze a görög szertartású liturgia ünnep-előesti szertartásában, a nagyvecesernyében a megemlékezés történelmi hagyományát.

A keleti liturgia hagyományaival imádkozó hívők gyermeki áhítatából érthető meg az, hogy a szertartást kísérő szövegek mondásakor maga is belehelyezkedik a történetekbe, maga is ott áll az apostolokkal együtt, csodálkozik, retteg, szomorkodik, remél és hisz, tanúságot tesz és megvall. Az apostolok megdöbbenését is visszatükrözi a szent szöveg, érthetetlen jelenséggel állnak szemben: az Élet Anyja halott. De ott él lelkükben a remény, hogy az Élet Ura nem adhatja át az enyészetnek azt, aki az Atyák akaratából a bűnön és következményein kívül állott s aki a bűn megváltásának Véghezvivőjét adta a világnak. Érti és tudja, az apostolok kegyelmi biztonságával vallja, hogy Mária csak az Élet részese lehet, hogy a mi örök életünk biztosításában is segédkezessen:

„Mídon legtisztább testedet, ő Istenszülő, előkészítették, az apostolok körülállták halottas ágyadat és megilletődéssel szemlélték téged, s némelyek látván életelen testedet, félelemmel teltek el. Péter pedig könnyhullatások közt rebegé: ó Szűz, kiterítve láttak téged, mint a Mindenek Anyját és csodálkozom, mert tebened helyezkedett el a jövő Élet gyönyörűsége“.

A liturgiában résztvevő nép biztos abban, hogy Mária nem halhat meg az enyészet halálával. A „csodálkozás“ az ésszel fölfoghatatlanra vonatkozik, a csoda a hit biztonságában valóság.

A hit jutalma az isteni bizonyítás. Krisztus csodát tett szent anyjának elszenderedésében; megmutatta e csodát az apostoloknak, hogy minden hívő bizonyítva láthassa, amit lelke biztosan ezett. Az ének a történelmi hagyomány keretéből indul ki, de a doxológiát a hit bizonyossága csendíti föl.

„A föld minden határaitól isteni sugallatra összegyűltek a jeles apostolok, hogy eltemessenek téged, és amint a földről a magasba fölvitetni láttak téged, Gábor arkangyal szavával örvendezve kiáltottak föl: üdvözlégy, malasztal teljes! ki szüleséd által a földieket a mennyekkel összekötötted“.

Az Emmanuel anyja, az Igazság Hordozója, a földet az éggel összekötő, az Istenembert testébe fogadó nem juthat ronlásra, mint ahogy a mózesi csipkebokor is érintetlen maradt az Isten tüzeiben. Rajta keresztül jött Isten a földre, és áthaladván rajta, megszentelte testét. Mária nem láthat enyészetet és pusztulást jelentő halált. A hívő is leborulva szemléli az érthetetlen csodát, hiszen: „Csodálkoztak az angyalok is, látván a Tisztaságos elhunyását, s hogy miképpen száll a Szűz a földről az égbe“.

Igy emlékezik meg a kegyes hagyományról a görög szerzetes liturgia. Feleleveníti az emlékeket, de az egyház tanításából, szentatyái hagyományából, Mária-tiszteletének tárházából jelzi a szükségszerűséget: Mária a Sátán hatalma alól kivételt, s nem sértheti meg őt a halál fullánkja sem. Romlástól mentes szenderegése fölött maga a büntelenséget ajándékozó Isten örökös. Maga Isten küldte őt üdvösségünk sérthetetlen kapujának; róla, az ő tisztaságos küldetéséről szóltak már az ószövetségi jelképei is.

Az ószövetségi előképekre támaszkodó liturgikus szövegek

„Isten anyjának átköltözését ünnepeljük ma, mert kezdetben valóban a test nélküli Atyától kisugárzott, végül örvendezéssel az ő méhéből született Jézus kezébe adta át tisztaságos lelkét“.

Az Atyától „kisugárzott fény“ Mária. A Böleségi könyvekben megjelenő csodálatos isteni terv megvalósult a földön az Istenszülőben. Róla énekelt a zsoltáros Dávid, őt, a Menyasszonyt, a paradicsomkert Galambját várta az ószövetség népe. A Mária elhunytát dicsőítő *Studita Theodoros* szinte kimeríthetetlenül sorolja föl a mennybevitt Mária ószövetségi előképeit. Az ő buzditására fordul az éneklő hívő a zsoltárok dalmokához, hogy az előképre bizonyosságával feleljen:

„Mondd, Dávid! micsoda ünnep ez, amelyről a zsoltárekban énekeltél? Mert az Isten-gyermekek, a Leányzót, a Szűzet a tőle mag nélkül született Krisztus áttette magasságbéli lakóhelyére“.

A Máriát szerető lélek ráismer az előképre a földről távozó Szűzben. Az Atyától „kisugárzott fény“ életelő ereje: a szüzesség:

a „leányzó“ dicsősége a mag nélkül született Fiú. A liturgia most a Szűz Fiához kiált, a felismerés biztonságával használva a zsolttáros szövegét: „Kelj fel és menj *nyugvóhelyedre*, Te és hatalmad *szekrényedre*“.

Az Isten egyszülött Fiának „nyughelye“ most fölmagasztaltatik. Annak kezén, aki formálta őt, fölemelkedik az örökkévalóságba. Így lesz a megdicsőült Istenanya az embert Istennél megbékéltető Megváltó mennyei nyughelye, ahogy az ószövetség „Szekrénye“ a kiválasztó és szövetséget kötő Isten hajléka volt a földön. Az újszövetség véráldozat-szövetségének Istene most tisztaságos „nyugvóhelyén“ tartózkodik örökre. A „Tabernaculum Altissimi“ szent titkának csodálata ez a keleti liturgiában.

„Örök tisztaságú *Menyasszony* és az Atya tetszésének Anyja, kit az Isten előre kiválasztott magának a maga *vegyítés nélküli egyesülésének* lakóhelyül... Ki maga az Életnek Anyja és *Szövétneke* a megközelíthetetlen Világosságnak, üdvössége a hívőknek és reménysége a mi lelkünknek“.

Az isteni elgondolásnak az Énekek Énekében jelzett „Menyasszonya“ Isten és ember egybefonódásának misztériumában lesz valósággá. „Lakóhely“ ő, a mi üdvözítésünknek, Isten végtelen szeretetből folyó tényének temploma. „Szent Szövétnek“, melyre az örök Világosság helyezte magát minden időkre. A „Fény Hordozója“ nem hullhat a Sötétség karjába.

„Ó bámulatos csoda! Az *Élet Forrása* a sírba tétetik és a sír az égbe vezető lépcsővé válik. Vigadozz *Getsemani*, az Istenszülőnek szent hajléka“.

A Getsemani kert sírja a kegyes hagyomány történeti anyaga. A liturgiával élő hívő szemléletében nem az enyészet helye, csak Mária ideigtartó szendergésének hajléka, honnan „mennyei lajtorja“ nyúlik az ég felé, melyen a leszálló angyalok dicsőítése közepett fölszálló angyalok kísérik mennyei lakóhelyére a Szepőtelen. Enyészet nélküli elhunyt után Mária az örök ragyogásba költözik, maga mögött hagyva a sötétség hatalmát. De vehetett-e a halál árnyékot arra, aki az örök fényességet, az Éltető Napot mutatta elő az emberiségnek?

„Átvitétél felhőn a magasságba, ó Szűz, és az apostolok siettek Sion hegyéhez, hogy a világ minden részéből összegyűlve láthassák a *könnyű felhőt*, melyből a legfenségesebb Isten, az Igazság Napja sugároz elő a sötétség árnyékában ülőkre“.

Máriát, az „örök Napot“ előmutató „könnyű felhőt“ nem zárhatta be körébe az alvilág hatalmassága, hiszen ő volt az „ajtó“, melyen át a magváltás a világba lépett. Az angyalok Isten rendeléséből kitarják a mennyei kapukat, hogy az ég befogadhassa a földről dicsőségesen érkező Máriát: „Emelkedjete föl *kapuk*, hogy bemenjen az örömbe az *Isten Ajtaja*“.

Szent Fia, az Ajtón belépő, az idők teljességében megjelent Üdvözítő veszi karjára, most, hogy küldetése teljedsébe ment, Mária tisztaságos lelkét, s viszi a legszentebb Hajlékot az Örök Városba. Mária elhunytá megnyugvás: a Szentháromságos Isten öleli föl a földről az Atya tetszésében tündöklő Leányt, a szent hivatást betöltött Anyát és a büntelenség köntösében ragyogó Jegyest.

Ez a mennybemenetel teológiai alapja; s ezt sosem téveszti szeme elől a görög szertartású liturgia hitvallása, amikor Mária mennybeviteléről megemlékezik. Ünnepi szertartásában, minden Mária felé fordulásában ott ragyog a kiválasztás romolhatatlanságot biztosító jegyajándéka: a szeplőtlen fogantatás.

A szeplőtlen fogantatás a liturgia szövegeiben

„Születésben a szeplőtlen fogantatás, elhunytodban az enyészet nélküli halál. Csoda csodával folyt egybe, Istenszülő“.

Csoda csodával folyik egybe, csoda csodából következik: ez a keleti liturgia szent szövegekben és énekekben vallott hite ősi idők óta. Kétségtelen, hogy Mária meghalt, amennyiben befejezte földi küldetését és élete végetért itt a földön. De Isten nem engedhette át őt az „enyészet halálának“, hiszen ő maga emelte ki a Szeplőtlenet a bűnnek és következményeinek minden terhe alól s mentesítette az eredeti bűn minden átkától. Sértetlen szüzességé tisztaságot biztosított számára a fájdalommentes szülésben; a rothadó enyészet sem lehetett sorsa a malaszttal teljesnek. Ez az isteni rendelkezésnek az ember számára is szükségyszerű és átlátható logikája. Bár a titok benseje az emberi értelem számára teljes egészében fölfoghatatlan, a meggyőzött természet tapasztalhatóan tárja elének a misztériumot:

„Meggyőzetik tebenned, tisztaságos Szűz, a természet rendje, mert nálad: szüzességet hirdet a szülés és életet ígér a halál; szülés után mint szűz, halál után mint élő, mindenkor üdvözítet a te örökségedet, Istenszülő“.

Mária, a földön elszenderedett Istenanya, az Élet szülője, maga is élő marad. Benne teljedsedett be a protoevangélium ígérete; övé volt a végső győzelem koszorúja is. Ezért kiálthat hozzád bizalommal, mint második Évához, az új életre rendelt, a megváltás vérvével az örök életre hívott nép: „Imádságaiddal mentsd meg az örök haláltól a mi lelkünket!“

Krisztus és Mária életének egybekapcsolódása

Mária személyét a megtestesülés és megváltás érdekében ékesítette föl az Atya csodálatraméltó ajándékaival. Mint kiválasztott és lefoglalt teremtmény (*electa et assumpta*) vált méltóvá arra,

hogy Isten egyszülött Fiát, a megtestesült Logost világrajöttek első pillanatától kísérhesse, élete minden rezdülésével körülvehesse, minden tetteivel szent Fia köré fonódhasson, minden útján szerepettel követhesse, fájdmában résztvehesse és megváltásunk társa lehessen. Mária lénye, léte és élete csak Krisztusban, Krisztussal, Krisztusért érhető fel. Méltó volt tehát Máriához, a kiválasztotthoz, akit Isten e szent küldetésre lefoglalt, hogy amint földi élete Krisztushoz simul, úgy életének befejezése is Krisztus szent mintájára történjék. Ez a gondolat esendül ki a görög szertartású liturgiából, mikor Krisztus és az Istenszülő szorosán egybekapcsolódó életének szemléletében tesz tanúságot Mária mennybevitelével.

„Illett hozzád, hogy mikor a világot elhagyod, a Mindenek Királya, ki gyermekségében megőrizte szüzességedet, most elhunytodban megőrizzen téged romolhatatlanul. Ő adja meg neked a mennybevitel isteni ajándékát, úgy jelenve meg mellett, mint Fiú anyja mellett.“

Krisztus saját életének társát most, elhunytában saját Életének részesévé teszi. De ez a magáhozölelő biztonságtétel nemcsak az apostoloknak, hanem az egyház minden hívének is bizonyítékkul szolgál.

„Kellott az Ige szemtanúinak és szolgálóinak az ő Anyja testi elmúltát is látniok, mert benne teljesedett be a titok, hogy ne csak az Üdvözítő mennybemenetelének legyenek tanúi. Ezért a föld minden határáról egybegyűlvén Sionba érkeztek és a keruboknál dicsőbb, felszálló Szűznek a végtisztességet megadták“.

A liturgia szövegeit imádkozó hívő nép Mária mennybevitelével mellett az apostolok szemtanúságának biztonságával tesz lélekben tanúságot. Krisztus élete befejeződött a földön, a megváltás társa is elvégezte világi küldetését. Ahogy élete Fiának életébe kapcsolódott, úgy most Fia kezében vitetik a mennybe. Ahogy Krisztus romolhatatlanul szenvedte el a halált s aztán föltámadt, úgy Mária is elszenderedett és lezárt földi pályájának végén egész lényével, testével-lelkével Istenhez vitetett, mint *Joannes Damaskénos* mondja.

„A halál és a sír nem tarthatta meg Máriát sajátjának, mivel őt, mint az Élet Szülőanyját, az ő méhében elhelyezkedő Fiú az örök élet dicsőségébevezette be“.

A hívő szemében a mennybevitel hiteléről Krisztus bizonyága, a megváltás biztonsága kezeskedik. Mária nem támadhatott föl magától, hiszen romolhatatlanságát biztosító büntelensége sem a saját érdeme, hanem Isten különleges ajándéka volt számára. Mária elszenderedett földi lényét a kegyelmek teljességét ajándékozó Isten emelte a testi-lelki új Életre. Mária mennybevitelével az isteni üdvöngözés nagy tanúságtétele.

„Bebizonyította Jézus, a mi Istenünk, a te Fiad, Istenszülo, a maga két természetét: mint ember meghalt és mint Isten föltamadott; és úgy tetszett neki, hogy te, Istenanya, a természet rendje szerint elfnyj, hogy ne lássék a hitetlenek előtt képzelmének az ő gondviselése“.

Krisztus átköltöztette az égi Menyasszonyt a mennyei hazába. Az Isten tanúságtétele befejeződött. A Bölesesség mindent elrendezett. Krisztusnak, a Napnak fényében dicsőségesen ragyog Mária, a mennyekbe fölvelt, megdicsőített Királynő: *Mulier amicta Sole*. Hozzá fordul, mint mindnyájunk közbenjárójához, a hívő kegyelmet kiesdő imája.

A megdicsőült Közbenjáró és Királynő dicsrétele

A görög szertartású liturgia Mária-tiszteletének legékesebb bizonyítéka, hogy minden szertartásában, minden ünnep megülésében újra és újra az Istenszülo Szüz dicsréetére emeli föl hangját. Az úgynevezett *Theotokion* (Istenszülo dicsréte) egyetlenegy imádságából sem hiányzik. A Mária mennybevételén örvendező istentiszteletek közepett sem mulasztja el soha a keleti hívő, hogy a dicsőségesen mennybevitt Királynőt ne magasztalja, kiváltságait ne dicsőítse, hathatós közbenjárásáért hozzá ne forduljon.

„Ürnök, ne feledkezzél meg szerető gyermekeidről, kik híven tisztelik a te szentséges elfnyásodat“.

„Szülés után mint Szüz, halál után mint Élő, mindenkor üdvözítet a te örökségedet, Istenszülo“.

„Imádságaidal mentsd meg az örök haláltól a mi lelkünket“.

A hívő nép Mária mennybemenetelének ünnepén ott áll az apostolokkal az elszenderedett Tisztaságos ravatalánál; hangja belevegyül a dicsőítésre leszállt angyalok énekébe; magasztalja a karján Máriát égbe emelő Krisztust és hódoló tisztelettel áldja a csodálatos Királynőt, kinek hathatós közbenjárásáért szüntelen könyörög.

A „Panagia“ imádság

Van a görög szertartású liturgiának még egy, a templomi istentiszteleten kívüli imádsága, mely szorosan kapcsolatos az Istenszülo mennybevételének történeti hagyományával és hitbeli megvallásával. Ez a *Panagia* (egészen szent, legszentebb) asztali kenyéradási imádság.

A hagyomány szerint Krisztus föltamadása és a Szentlélek leszállása után az apostolok, valahányszor közös étkezésre, szeretetlakomára (*agapé*) egybegyültek, mindig félretettek egy darab kenyeret: „Krisztus részét“. Étkezés után aztán hálaadások és

imádságok közepett, az Úr második eljövételének várakozásában, ezt a részt is elfogyasztották, mondván: „Dicsőség neked, Istenünk, dicsőség neked“. Húsvét utáni időben ezt is hozzátették: „Nagy a Szentháromság neve! Úr Jézus Krisztus, örvendeztess meg minket!“.

Mária elszenderedése után, amikor esoda folytán újra együtt voltak Jeruzsálemban, ismét közösen étkeztek s együtt mondták imádságaikat. A harmadik napon, az elszenderedett Istenszülő sirbatétele után, a „Krisztus része“ elfogyasztásánál újra bekezdtek a szokásos imádságba: „Nagy a neve“... — de tovább nem jutottak; egyszerre ott állt közöttük a halottnak hitt Szűz, élő, csodálatos fényvel övezve, angyalok kórusától kísérve. Így szólt a megdöbben apostolokhoz: „Örvendeztetek, mert veletek leszek minden napon“ — ezzel hozva számukra örömindvözlést a föltámadt Krisztustól. A meglepett apostolok a szokásos imádság helyett: „Krisztus, örvendeztess meg minket!“ — így kiáltottak föl: „Legszentebb Istenszülő, örvendeztess meg minket!“ A csodálatos jelenés után azonnal a sírhoz siettek s meggyőződtek róla, hogy az Istenanya valóban a mennybe vitétt. Azóta a *Panagia*, az étkezési kenyéradás egyben megemlékezés a mennybevitelről is.

A görög szertartású kereszténység ezért vallja mind a mai napig ókeresztény patrisztikus hagyomány imába foglalt tanítás-zavával: „Elköltözik a földről az igaz Sion-hegy, akiben az Istennek lakozni tetszett, ma ez a földön lakozó menyország a romolhatatlanság ruhájába öltözve átmegy a szebb, örök hazába, ma ez az istenadta fényben ragyogó hold beleszakad az Igazság napjába, hogy elveszítve a jelen, mulandó életet, ujjászületvén, a halhatatlanság dicsőségében fényeskedjék!“

A JÓ ISTEN engem arra választott ki, hogy a kegyelmek eszköze legyek, melyeket a bűnösöknek ad, mert én vagyok az emberek közt a legtudatlanabb és legnyomorultabb. Ha a megyében nyomorultabb pap találkozott volna, mint én vagyok, a jó Isten minden bizonnyal azt választotta volna ki.

Vianney Szent János.

GENEZIS

*Az alsó vizek elváltak a felső
vizektől, aztán megjelent az első
növény; utána víjjogó csapat
húzott az égen át: az első madarak.*

*Es amikor a szárnyak elsuhogtak,
szólt az Isten és megjelent, a sok vad,
s mint mozgó nagy fák, ormányok s nyakak
nyúltak az ég felé a forgó bolt alatt.*

*Mert fönt a mennyek tündöklő ivén át
úszott a nap, s a holdak és planéták
szeliden szálltak és nézték, ahogy
gyümölcsöt hajt a fa és a gyümölcs magot,
s a zsenge fű harsogva nő s a reten
legelésznek az állatok kövéren,
lepkék libegnek, méhe zsong s a hal
játszik a hús folyó kék hullámaival.*

*Az Úr pedig szemlélte a teremtés
művét tünődve, mint kertjét a kertész;
várt, nézelődött és meglátta, hogy
a barmok szeme mily szomorúan ragyog.
Ekkor megállt és fölfigyelt. A szféra
tovább dalolta himnuszát, de néha
telt dallamán át mintha valami
halk sóhaj vagy panaszt lehetne hallani.*

*„Teremtettél jó földet, abba termő
magot vetettél s lett belőle erdő;
erdőben állat és madár a lomb
öleiben: minden él, és pázrik és csapong;
amint te mondtad, Alkotó, hibátlan
s jó úgy ahogy van minden a világban;
léte rendjén nincs híjja semminek:
tökéletes. Csak azt nem tudja, hogy minek.*

*Mert legyek teljes és hibátlan is bár
létem fokán, én, állat, fű, fa, kristály;
mit ér tökélyem, hogyha nincs tudat,
mely fölfog, fölemel magába, fölmutat,*

és megdicsőít, magasabbra annál
a sorsnál, amit az anyagnak adtál,
míg megragad s lényéből szellemet
lehell lényembe a birtokló ismeret?

Igaz, boldoggá tettél, mit tagadjam;
de a boldogság fáj, ha oszthatatlan,
s van-e művedben lény, aki nagyobb
és gazdagabb lehet azzal, mit én adok?

Mert én, természet, bárhogyan ragyogjak,
színed előtt szélfúttá por vagyok csak,
s bárhogy dicsérlek: néma énekem,
amíg nem oldja meg nyelvét az értelem.

Nem jobb volna nekem, ha sose lennék,
mint Tőled távol ez a névtelen lét?
s miért legyek, ha nem alkotsz szemet
a láncban, Alkotó, mely összeköt veled?" —
Egyszerre csönd lett. A szívek megálltak.
Peremén nagy fény villant a világnak.
Ott állt az Isten. Villámló kezét
tiltón emelte föl és megszólalt: „Elég!”

Igy szólt, s ahogy meghallották a hangot,
a nádasokba bújtak mind a barmok,
szükölt az erdő, sirt a lomb, a nap
rőten lapult meg a látóhatár alatt,
és sorra minden fény kihunyt. Sötét lett,
csak az Isten virrasztó szeme fénylett,
Isten szemének páros csillaga.
Kezdetét vette az ötödik éjszaka.

Századokig tartott. Ott ült fölötte
az Úr, egy kopár hegyre könyökölve.
Tenyerébe temette homlokát.
Szólt. Aztán hallgatott. Aztán beszélt tovább.
„Aludj békén, világom” — szólt. — Az árnyék
nem fertőzte meg ezt az éjszakát még.“
S mert megvonaglott: „Ne félj, én vagyok” —
szólt a tengernek, és sokáig hallgatott.

Fölrebbent és elszállt egy lomha század,
„Igen — szólt; — egy szem híjja még a láncnak,
s hogy teljessé legyen a szeretet
köríve, szívemen hiányzik még a seb.“
Tovább tűnődött. Ujjai közt olykor
szeme tüzfénye villant mint a foszfor,
s vackán lapítva leste lenn a vad
e némán lobbanó szárazvillámokat.

És látta Isten, amint majd az élet
hamvas húsába árkot rág a féreg,
ahogy a lombot elejti az ág,
vad őszi szél süvít s vonaglik a világ,
az oltár kékes füstje visszatorpan,
keresztfa nő a szálas cédrusokban;
kezére nézett: roppant tenyerén
piros seb lüktetett s vér alvadt feketén.

„Megalkossam hát mégis? — szólt. — Hatalmam
eléggé nagy volna rá, hogy ne akarjam;
de én volnék-e, Isten, hogyha nem
akarnám, bármivé züllik majd, hogy legyen?
Mit érne a teremtés önmagában?
Nem érte lett-e minden, ami már van,
hogy teljesedjék benne: mert anyag,
s túlnőjjön önmagán: mert szellem és szabad?

Ó nem lehet, bár még csak eszme bennem,
leendő létét máris nem szeretnem
és meg nem adnom néki legnagyobb
javát: hogy tudjon és szeressen, mert Vagyok;
s nem bukhat majd bűnében úgy a mélybe,
hogy irgalmam alá ne szálljon érte;
s ha vakságában ott is eltaszít,
hogy elfogadjon, én öltöm föl kinjait.“

Elhallgatott. Kék tengerén az ürnek
a láthatatlan századok repültek;
szárnyuk zizzent, mint őszi éjszakán
az ég, ha délre húz egy falka gulipán.

*A lét aludt. Fölötte a magasban
megmozdult végre, karját tárva lassan
föltornyosult az Isten a hegyen,
hogy kijelentse a teremtő szót: „Legyen“.*

*Ekkor egy hang azt kiáltotta: „Várj még!”
Az ég alján föltünt egy tüzes árnyék,
s egyszerre sűrűbb lett az éj, mivel
fény volt, de még nem a hajnal, csak Lucifer.
„Ne tedd meg — szólt. — Törtetlen még a szépség;
ne rontsd el, Isten, a világ tökélyét.
Az eszme korcsná lesz, ha teste lett.
Vigyázz, Mindenható, mert gyilkosod lehet“.*

*S felelt az Úr: „Kárhozott fény a ködben,
miért háborgatsz, lázadó, örök Nem?
Ki lehet az Istennél is nagyobb?
S tagadja meg magát, mert te megtagadod?
Tudd meg: kezem művében nem a szépség,
de abban is a szeretet a mérték;
s mert mérhetetlen, egynek nem lehet
mértéke: ahogyan a Teremtő szeret.*

*Öröktől fogva szereti halálát
a Halhatatlan, mert halála váltság,
s benne örök életre váltja át,
kit végtelen szeret: szüntelen gyilkosát.
Te pedig, Szellem, aki úgy szeretnéd
a létet, hogy ne lenne, és ne Lennék,
mondom neked, Tagadás Lelke: légy
örökre átkozott. S most távozz, nyomorék“.*

*Az ég alján kihunyt a tűz. Hörögve
bukott alá a Kárhozott a ködbe.
Szürkült a menny. Hátrált az éjszaka.
Fölvirradt a világ hatodik hajnala.
A mindenségben fölhangzott a boldog
hajnali himnusz. Az Isten mosolygott;
tenyerébe vette az anyagot;
lelket lehelt belé és embert alkotott.*

Rónay György

A KÖDEMBER

Emlékezés Mednyánszky Lászlóra

„Itt-ott, valami szerencsés véletlen folytán születnek emberek, kik vagy érzeiknél, vagy eszméletüknél fogva kevésbé vannak az élethez láncolva. A természet elfeledte észrevevőképességüket cselekvő-képességükhöz kötni. Mikor néznek valamit, önmagáért s nem magukért nézik. Nem pusztán a cselekvés kedvéért vesznek észre; észrevesznek, hogy észrevegyenek — semmiért, kedvtelésből. Egy bizonyos oldalukról, eszméletük vagy valamelyik érzékük felől *elszakadtan* születnek...”

Henri Bergson a művészekről írta ezeket a sorokat, s amikor *Mednyánszky Lászlóra* gondolunk, mintha különösen éreznök e mondatok igazságát. Ez a különös, magányos festő is ilyen „*elszakadtan*” született — száz esztendővel ezelőtt — 1852 április 23-án Beckón, bárói családból. Ugy tűnik, mintha nemcsak az élet gyakorlatához, de kora festészetéhez is gyér szálak fűzték volna.

A festészet a XIX. század derekán Európaszerte nem egyéb, mint romantikus jelmezekbe öltözött ünnepi menet fárasztó felvonulása. A forma játszani kezd a tartalommal: tágitani igyekszik rajta, hogy megnövelje arányait, és segítségül hívja az irodalmat. A tartalom arányai végül is úgy növekednek, hogy súlyos teherként hárulnak a formára. Az akadémiizmus nagy elődök formáit szárazan folytató unalma, a historizmus csillogó drapériákat vonzó patosza, a zsánerfestészet kispolgári közönségessége egyaránt veszélyeztették a festészet komolyságát. E festők valamennyien szerepet játszottak, amikor festettek — hiányzott belőlük az alkotó alapvető értéke: őszinte komolysága.

A művészet komolysága — valami egészen mást jelent. Komoly alkotónak csak az nevezhető a szó valóságos értelmében, akitnek számára a művészet életének megnyilvánulása, s ezen keresztül léte végső kérdéseinek kifejeződése. A festészet a látás művészet, s komollyá csak úgy válhatik, ha e látás megtisztul.

A tiszta látás csodája francia földről indul el, és kapcsolódik a tájfestészet megújulásával. Barbizon festői a szabad természetben veszik észre a gyakorlati vonatkozásoktól független, szabad formák létezését. E látásmód a romantikából táplálkozik, mely a rokokó után a legnagyobb jelentőséget tulajdonítja a tájnak. Mindaddig azonban csak keret volt, kulissza, egy hangulat vagy történet háttere. Az 1830-as évektől kezdődően, a Barbizonba vonult festők felfedezik az *önmagáért való tájat*, mely mentes minden emberi vonatkozástól. A tiszta látás a szabad természetben csakhamar csodálkozássá mélyül: a légkör változásainak alávetett tűnő, mulandó formák mélabús csodálatává. A természetben szabadon szét-

áramló fény, mint a fizikai valóság létének alapja, a természettudományban tartott diadalútjával egyidejűleg a látás művészetét is megigézi. A festészetnek a szárazságból való megújulása optikai, atmoszférikus problémák felvetésének köszönhető.

Magyarországon ezeknek a problémáknak még a felserdült Mednyánszky idejében sincs nyoma. A gyermekségéből kibontakozni kezdő magyar festészet német hatások alatt áll. E körülmény egyet jelent a holt formákat ismételtető akadémizmus, a belőle fejlődött történelmi festészet és a hamis-népies életkép-hangulatokkal telített zsánerfestészet uralmával. Egyedül a kép elbeszélő, vagy anekdotázó tartalma a lényeges. A tisztult formálátás igénye még nem jelentkezik.

E tisztult formalitás, melyet Bergson „elszakadt szemlélet”-nek nevez, gyermeki vonás. A gyermek éppen gyermek-voltánál fogva tud érdektelenül látni, hiszen nincs még összeforrvá az élettel. Mednyánszky is ezzel az érdek nélküli, csodálkozó látással szemléli gyermekségében maga körül az életet. Felvidéki kastélyban, a dús, szabad természet közvetlen közelében született, s növekedése idején a környező táj jelenti számára az életet. Első rajzai, kísérletei, mind ebben az irányban indulnak, s később is megmaradnak a tájfestészet irányában. Amikor felnő és mérnöki kísérletek után nyilvánvalóvá lesz, hogy festőnek született, útja Münchenbe viszi.

Itt családias várja. Nem csoda: hiszen az akadémizmus fellegvárába jutott el, a száraz, lendületnélküli szerepjátszás, a közepszerű tehetségek birodalmába. Pedig München egy időben — nem is olyan régen — messzevilágító központja volt a művészi nevelésnek. Mednyánszky 1872-ben iratkozik be, s az akadémia ekkor már lassú hanyatlás útjára lép. Virágkora a klasszicizmusnak, a zárt formáknak és a heroikus romantikának diadalát jelentette. Az a friss lendület, mely ekkor már Franciaországot jellemzi, egyre időszerűtlenebbé teszi a derék német szorgalomnak és a kínos pedantériának ezt a hazáját. Magyarország számára azonban még mindig egyedül érvényes mérték, s legjobb-jaink mind ide járnak tanulni, ezek utóbb esznieznek rá: nem itt találják meg azt, amit keresnek.

Mednyánszky sem találja meg, s már a következő évben tovább utazik Párisba. Döntő fordulata ez életének, mert itt válik el, hogy nem követi a magyar égboltot elhomályosító, német szárazságot. Egyre azért mégis jó volt München: megerősítette a rajz pontos, megingathatatlan biztonságában. S ennek élete végéig nagy hasznát vette.

Franciaországban friss levegő várja: az európai festészet megújulásának forrásaihoz érkezett. Barbizonban ekkor már évtizedek óta élnek a természetet „elszakadtan” szemlélő festők, s Mednyánszky az ő körükben ébred igazán önmagára. Ráeszmél, hogy ezt kereste. Barbizon csendes melankóliája közel áll a mélységek felé vonzó, szomorú lélek kedves homályához.

Mert Mednyánszky mélységekbe hulló, szomorú lélek. Már első képein borongós, sötét tájakat ábrázol, tompa ködben, melyek tépelődő, örömtelen lényének spontán kifejezői. A francia megújódáshoz hasonlóan ő sem keres jelmezt, irodalmi tartalmat, ha festeni akar. Minden szerepjátszás nélkül egyszerűen önmagát adja. Nyugtalan, kereső lelke kivágyik az élet korlátaiból, mindenekelőtt a társadalmi rendből, mely pedig arisztokrata származásánál fogva az ő számára igen kedvezően alakult. De semmire sem becsüli a konvenciók hazug világát, még „az unalmas városi népség”-et sem. A társadalmon kívül állókhöz, a kitaszítottakhoz, a magányosokhoz és a szenvedőkhöz vonzódik. Már ifjúkorában, a vad felvidéki erdőségekben, hegységekben csatangolva, a fávágakat, a szénégetőket, a halászsokat keresi fel, őket festi, közöttük él. Itt kapja meg mindörökre művészetének két hatalmas témáját: a tájat és a tájhoz hasonlatosan szabadon, vagy kitaszítotttságában élő, minden társadalmon és köteleken kívüli embert. 1875-1876 telét Párisban a rongyszedőkkel nyomorogja át és a szegények konyháján eszik, mialatt az apja által kibérelt kényelmes műteremben barátja lakik. Mélységesen érdeklí a nyomor. Egyidőben szociális tervekkel, problémákkal is foglalkozik, de nem a tettek embere. Valójában nem is a társadalmi szemléleté. Mindent művészetében él meg.

A fiatal művész úgy érzi, melankólikus lelke a ködös, fátyolos tájhangulatokban fejeződhet ki legjobban, ami egyúttal életét végigkísérő, romantikus vágyával is találkozik: a határtalanság szeretetével. A barbizoniak közül különösen Corot ezüstös fényeinek rokonsága érezhető korai képein. A világot alakító, éltető fény mindig felhőkön, párákon át szűrődik, a végtelenbe nyújtva a látóhatárt. Naplójegyzeteiben is örökösen visszatér a „határtalan horizontok” emlegetése. A *Mocsaras táj* című képén látható egylovas szekér, a környező titokzatos, kendős asszonyokkal is ilyen végtelen horizont felé halad, az ég és víz ezüstös csillogásától kísérve. Nagy fák elomló, panaszos-szelíd árnyai rajzolódnak az égboltra könyörgő íveléssel, és örök rejtély marad, hogy a csendes szeretét kísérő alakok honnan jönnek és hová mennek a szemközt rájukhulló fényben. Csak annyi bizonyos, hogy a sötétből a világosság felé haladnak, a nehéz árnyékból a rejtett forrású, ezüstös fény felé, mely a „határtalan horizont” felől int feléjük.

A művész fejlődése a sejtelmességnek, a titokszerűnek ígézetében halad tovább, miközben fáradságos vándorlásokon kell keresztülmennie. Nemcsak lelki, de testi értelemben is. Mint ő maga írja naplójában: „a vándorok örök idegensége, a démonium” hajtja, úzi egyik helyről a másikra: „mindenütt és sehol idegenként, mindenütt hontalanul.” Lényének ez a démonikus vonása nem puszta játék a szóval, hanem egyre megdőbbentőbb valóság, mely fokról-fokra bontakozik ki művészetében.

A hetvenes-nyolevonas években festett képeinek hangulata még csak egyszerű, szelíd melankóliát, sőt, igen sokszor kissé képeslap-ízű érzelmességet sugároz. A ködös tájak annyira jellemzőek rá, hogy amikor sűrűbben kezd szerepelni a budapesti tárlatokon, a fővárosi közönség tréfásan „ködember“-nek nevezi el. 1889-ben utazik másodszer Franciaországba, s ekkor találkozik először az ott már másfél évtizede virágzó plein-air festéssel. Már nem Barbizon jelenti a legfrissebbet: az impresszionizmus diadalának kellős közepébe érkezik. Az új irány őt is elbűvöli, s ráeszmél a tiszta, nappali fény titkára és erejére. Képeinek hangulata megváltozik, ragyogó színekkel gazdagodva tér haza. „A szín a hangulat“ írja, másutt pedig kijelenti: „A hangulat a fődolog.“ Egy harmadik jegyzete még világosabban beszél: „A hangulatokban van az örök igazság.“

A démonikus szimpátia az izzó színekkel való tobzódásban merül fel benne. Kedves színe a rozsdavörösnek egy bizonyos kiáltó, vad, szinte hátborzongató árnyalata, mellyel kapcsolatban ezt írja: „Van egy rozsdavörös, barnás, piszkosvörös, amely az idegeket a legnagyobb mértékben izgatja. Van ebben a színben valami fenyegető... Önkéntelenül a legismertebb állati anyagokra emlékeztetnek... melyek az erjedés első stádiumában vannak. A rozsdavörös és a megszáradt vagy alvadt vér színe lánggra gyújtja a már erjedő érzelmeket. A legtöbb ragadozó állatnak ez a színe... Van ennek a rozsdás, barnásvörös színnek még egy különleges, rettenetes gonoszillatú hatása is. Kegyetlenül brutális témához illő szín... Rozsdaszínű az erdő, rozsdaszínűek a hajszoltak árnyai, és rozsdaszínűek a rohanó felhők.“

Ezt a bizonyos rozsdavöröset azután gyakran alkalmazza, és szereti éles ellentétként a kékek valamilyen világos, hivalkodó árnyalatával párosítani. Van egy képe, mely rozsdavörös napfényben fürdő falusi házat ábrázol, felette a mélységesen kéklő éggel. Hiába az ártatlan, közömbös téma, a színeknek ez a párosítása valóban „gonoszillatú“ és „fenyegető“.

Ezt a szintobzódást hamarosan új letérés, új mélységbehullás követi, mely azonban sokkal, sötétebb és borzongatóbb, mint a kezdeti melankólia. 1895-ben elveszti apját, s a borús sejtelmek egészen elborítják. Megfesti allegorikus módon a megszemélyesített, áldozatával sakkozó halált. 1896-ban újból Páris, és újból a kizsájtott nyomorultak környezete. Rongyokba öltözik és az éjjeli csavargók tanyáin hányódik bűnözőkkel, lezüllött páriákkal. Ez már nem szociális együttérzés, nem a társadalmi rend megújítására törő vágy, de nem is egyszerű sajnálat vagy természettudományos megfigyelés. Mindezeket túl titokzatos, irracionális vonzódás a mélybe. Nem a proletárok társadalmi osztálya érdeklő, hanem a bűnözők, a csavargók társadalmon kívüli társadalmá. Képein rablók jelennek meg, eltorzult, üvöltő fejek, véres árnyak, éjszakában lopakodó, vészajtósó lények. A végső korlá-

tokat azonban sohasem rombolja le: a *valóságosság* teljessége Mednyánszky művészetében mindig, mindenütt megmarad. Látomásain, bármennyire megdöbbenőek is, mindig előmlik egy mély örök igazság, mely lenyűgöző monumentálisban varázsolja elő képeit. 1897-ben párisi gyűjteményes kiállítása a csavargók világából nagy sikert arat.

Festésmódja a századforduló idejére nagy változáson megy keresztül. Míg fiatal korában a túlzott vonal és formatisztelek béklyóba szorítja, az ötvenéves művész a formák lazításához vezető plein-air tanulságait vonja le. Plein-air szimpátiájával, tisztult formalításával ebben az időben már magyar földön sem áll egyedül. Vele egyidejűleg; sőt Szinyei Merse személyében őt megelőzve, mások is lerázlák az akadémizmus béklyóit, és rátaláltak a szabad természetben szétáradó fényre. Míg azonban a szolnoki művésztelep és a nagybányai iskola a szilárd valóságot ünnepelte, addig Mednyánszky egészen különálló, magányos úton haladt. Felhasznált ugyan elemeket a szerves fejlődésből, de ő maga nem volt része semmi szerves fejlődésnek. Az anyagtalanságba való első találkozása idején írta: „A napvilág az anyagot szivárványszínekre bontja és ezáltal mintegy anyagtalanná varázsolja“.

Ezzel a felismeréssel ahhoz az igazsághoz jutott közel, mellyel a művészet örök rendeltetését észrevette: „A művészet híd a végesből a végtelenbe.“ S ahogy az évek múlnak, az öregedő művész előtt újból megjelenik a gyermekkor tiszta, csodálkozó szemlélete. A párisi fekete éjszakák után színei büvösen nyúlnak ki ismét, de elmélyült, anyagtalanság, az ecsetkezelés lehelletfinom, nagyvonalú lendületével. Mintha csak azért kellett volna megöregednie, hogy gyermekkorát találja meg újra, gazdagabban, megvalósításra alkalmasabban. Pedig csak az történt, hogy gyermek és művész egymásratalált az „elszakadt, szemlélődés“-ben.

Az álomszerűség — melyre, jegyzeteinek tanúsága szerint tudatosan törekedett — valósul meg *Hóolvadás* című képén is. Már a világháború előestéjén, 1913-ban festette. Életünk titokzatos fényforrása, a nap lejtős dombhátak mögött nyugodni készül, s kialvó tüzét végigesillantja a dombok lábánál elnyúló víz tükrén. A szépség két alkotóelemének: a ritmusnak és harmóniának csodálatos találkozása ez a festmény. A ritmus, mely lényege szerint mozgás, a dombhát peremének ünnepélyesen szelíd lejtésében vonul végig, szorosan összefonódva azzal a nyugalommal, melyet a színárnyalatok összecsengése ad. Szemlélődő lélek tiszta békejét sugározzák a fehér hócsikkokkal váltakozó sötét árnyalatok, melyek az ébredező természetet jelzik. Nemesak a hó olvad: az alkonyi fény olvadákonnyá, esendővé, már-már anyagtalanná varázsolja az egész tájat, és tisztává szűri a víztükör mindent magába fogadó, mély csillogásában. A nagy egységbe foglaló, lendületes

és mégis áhitatosan finom ecsetvonásokkal Mednyánszky léte végső kérdéseit kifejező, komoly művészetének ormára érkezett. A fellazult formák egy földöntúli, mélyebb valóság révületének tűnnek, szimbólumnak, „hídnak“, mely a végtelenbe vezet. Mintha azt a vágyát szeretné elérni, amelyről oly lemondóan írt pár évvel előbb: „A korlátolt földi öntudat elhomályosítja az általánosabb öntudatot, melyet azontúl csak elalvásunk közben, vagy álomból felocsudva, tehát félálomban sejtünk, de amelyre földi létünk idején teljesen már soha többé rá nem ébredünk.“

Ez az álomszerűség része annak a furcsa „démoniumnak“, mely Mednyánszky számára a kortársak örök idegenségét hozta. A A „ködember“ képei tetszettek addig, amíg a szentimentális-melankólikus ködök mellett a formák szigorú, teljes kirajzolásához is hű maradt. Mihelyt az anyagszerűtlenség formákat lazító varázs-ködei szállnak fel körülötte, idegenné, egyedülállóvá lesz.

Pedig Mednyánszky nem követte az impresszionizmus anarchikus formarombolását. A valószerűséget mindig megőrizte, a földi formákat mindig megtartotta, csak éppen esetlegességüket, esendőségüket és szimbólum-jellegüket mutatta meg. A naturalista, különösen a magyar szemlélettel azonban így sem volt rokon. Gyökerében más, mint a sokkal józanabb, kezdetben félreismeret, de idősebb korában annál inkább ünnepeelt Szinyei Merse Pál. Az ő *Hóolvasás*-a szélesebbkörű tetszésre számíthatott. Lendülete ugyancsak nagyvonalú, de jobban megfogózik a realitásokban. Az árokpárt hosszan húzódo, barna sávjainak szinte íze is van, szinte érezzük a televényszerű sarjadás csíráit egyetlen, nagyszerű látomásban, a nappali fény természetes, megszokott világánál. Szinyei Merse számára éltető elem volt a közönség elismerése, onéülkül művészete sorvadásnak indult. Mednyánszky önmagának festett, s ködbevesző tekintetével elnézett a közönség feje felett. Képeinek sorsa nem érdekelte, kiállításokon is alig szerepelt. Éppen élete utolsó idejének legérettebb alkotásai maradtak a legismeretlenebbek.

A világháború kitörésekor frontszolgálatra jelentkezik a 62 éves festő, s mikor kora miatt visszautasítják, összeköttetéseivel eléri, hogy kimehet rajzolóknak. Ugy készülődik erre, mint valami ünnepre. Lázás érdeklődéssel mindenütt az első vonal körül forgolódik. Meg is sebesül. Hazajön, s itthon rajzos élményeit festményekbe teszi át. E képek megegyezően drámai szintézisbe fogják két nagy témáját: a tájat és a kitaszított embert. Borusan tornyosuló felhők, vagy fenyegetően magasodó hegyóriások alatt küzdenek, vonaglanak a kitaszítottak: a háborúba hajszolt szerencsétlenek kárhuzatos árnyai. A démonizmus megint fellobban, Azt írja ugyan, hogy „bár csak minél előbb vége lenne ennek a véres álomnak“, mégis új színekben látjuk a festőt, aki kereste a tisztaságot, de talált valami keserű kéjt a pusztulásban is. *Enyészet* című képe oszladozó holttesteket ábrázol.

A háborús képekben gyakran jelenít meg történeket, ami sokáig idegen volt művészetétől. Elveit azonban most sem adja fel. „A cselekményfestészetben is megmarad a hangulatszerűség” — írja. S valóban, képein a történés harmadrangú jelentőségű.

Álomlátó módjára haladt át az életen, komor, gyakran démonikus, de végtelenbe nyúló, tiszta álmokkal is. Ez az álomlátás volt lelkének hangulata, a földolog, melyben fellelhető az örök igazság. Ecsetjének minden vonása ezt szolgálta, komoly alkotó módjára életét fejezve ki, s hidakat építve a végesből a végtelenbe, mely már itt a földön felködlött előtte a „határtalan horizontokon”.

A „ködember” mindig egyedül volt, míg élt. Társtalan, örömtelen lénye nem ismert nőt, nem ismerte az emberi szépség igézetét. Megközelíthetetlen volt. 1919 április 17-én halt meg Bécsben. S halála után sem lett megközelíthetőbb.

Köd előtte, köd utána.

AZON TÜNÖDTEM TEGNAP

*Azon tünődtem tegnap, hogy mi vad
gyermekéi az Istennek miért nem
nyugszunk meg végre s élünk boldogan
magunk helyett egymás szeretetében?
A halált esszük: s nem az életet.
Az emberiség nem eszmél magára.
Ezt a világot is úgy látja csak,
ahogy szülője tudta, mondta, látta.*

*Minden marad tehát a régiben:
harácsolunk és mészároljuk egymást,
leromboljuk, amit más épített
és mindezekre elvárjuk az áldást.
Igy lenne Isten, aki mégsem az,
érdekeink védője, mint a zsoldos,
igy lenne ő a bosszú istene
s lenne kúséges a hatalmasokhoz.*

*Milyen hazugság és milyen hamis
reménykedés! De hányan hittek ebben
s hisznek ma is még! A világot és
az Istent én is magamnak szereltem.
Ma már tudom, hogy le kell mondani
mindenről, hogy megnyerjünk újra mindent,
hogy az emberhez másként közelebb
nem lehet ő a föld porában itt, lent.*

*és hiszem azt, hogy az élet csupán
mindannyiunk próbája, hogy az ember
zaklatott szíve annyiszor telik
meg boldogtalansággal, félelemmel.
Ilyenkor mélyen elszomorodik,
azon tünődik, mint én, hogy miért nem
nyugszunk meg végre s élünk boldogan
magunk helyett egymás szeretetében.*

MEGTALÁLT ÉS SZERETETT

Irta Thomas Merton

A vonat lassan haladt Umbria hegyei közt. Az azúrszínű égből szikráztak a sziklák. Egyedül voltam a fülkében, és senki sem szállt be hozzám a Róma előtti állomásig. Egész nap így maradtam; néztem a csupasz dombokat, a vad és aszketikus tájakat. Ott fent, ezeknek a hegyeknek egyikén imádkozott Szent Ferenc, és a Szeráf; tüzes szárnyakkal, amelyek pirosak voltak, mint a láng, megjelent neki, és a szárnyak közepén ott volt Krisztus és sebeiből sebek nyomódtak Szent Ferenc kezébe, lábába és oldalába. Ha gondoltam volna erre azon a napon, ez csak még gonoszabbá tette volna az én pogány lelkemet...

Elérkezett végre a perc, hogy belépjek a Városba, amelyet a Kereszt teremtett ujja. Szomorú nagy házak kezdtek feltűnedezni, fehéren és négyszögletesen, azokon a csupasz dombtetőkön, amelyek kissé szürkén zöldesek, és itt-ott egy fenyő van rajtuk. Azután a tetők felett kiemelkedni láttam a szürkületben a San Pietro hatalmas kupolájának kolosszusát. Mikor megértettem, hogy nem fotográfiát látok, úgy éreztem, félelem remegtet meg...

Már voltam egyszer Rómában, diák koromban, egy hétig, a húsvéti szünidőben. Megnéztem a Fórumot, a Kolosszeumot, a Vatikáni Múzeumokat és a San Pietrót, de nem sikerült meglátnom az igazi Rómát.

Ez alkalommal is minden ugyanúgy kezdődött. Az angolszászoknak közös tévedése, hogy az az igazi Róma, amely romokban hever, a sziürke és omladozó romok Rómája, a dombok és külvárosok közé ékelve. Megpróbáltam rekonstruálni gondolatban az antik várost, de csekély eredménnyel, mert minden oldalról rárohantak a levelezőlap-árúsok.

Néhány napi hiábavaló próbálkozás után az ötlött eszembe: ezt így nem érdemes folytatni. Az is magától értetődőnek látszott előttem, hogy a császári Róma egyike lehetett a legellenzenve-sebb, legszomorúbb és legnyomasztóbb városoknak. Természetesen a mai romok körülvéve cédrusokkal, ciprusokkal és pineákkal, sokkal békésebbek, mint amilyenek hajdan igazi életükben lehettek. Végigjártam a Múzeumokat, különösképpen azt, amely Diocletianus Thermáiban van elhelyezve, s amely egy ideig ciszterci kolostor volt. Tanulmányoztam Rómát egy nagy tudós könyvből, amelyet egy öreg francia Baedekerrel együtt szereztem. S miután a napot a múzeumokban, könyvtárakban, könyvkereskedésekben és a romok közt töltöttem, hazamentem kedvelt regényeim közé. Római tartózkodásom alatt meg akartam írni egy regényt, de a munka nagyon lassan haladt.

Sok könyvet hoztam magammal, bizarr összevisszaságban: Drydent, D. H. Lawrence költeményeit, néhány Tauchnitz kiadású regényt, Joyce Ulyssesét, indiai papírra nyomva, finom és drága kiadásban, amelyet később odaadtam valakinek és nem kaptam vissza többé.

Körülbelül egy hét múlva, az antik templomromok mellett figyelni kezdtem a mai katolikus templomokra is. Először egy régi kápolna freskói, a Palatinus lábánál, a Fórum szélén, keltették fel az érdeklődésemet a másik, egészen másfajta Róma iránt. Innen könnyű volt áttérni a Szent Kozma és Damján templomra a Fórum szomszédságában. Ennek apszisában van egy Itélő Krisztust ábrázoló nagy mozaik; mély azúrkék az alapja és Krisztus lábánál kiesike felhők ragyognak tüzes fényben. Felfedezésemnek nagy hatása volt rám. A római Imperiumnak sok hiábavaló, unalmas és félig-pornográf szoborműve után csodálatos dolog volt behullani egy lelki vitalitással, derűvel és erővel teli művészet ölébe, egy olyan művészetébe, amely rendkívüli módon intenzív, élő, ékesen szóló és közvetlen mindabban, amit ki akar fejezni, bármiféle rendkívülbb volt annak a helynek egyszerűségében és homályában, amelyben született, és magasabb architektonikus, liturgikus és spirituális céloknak való alárendeltségében, amelyeket még nem értettem ugyan, de lehetetlen volt meg nem éreznem, oly hangos szóval hirdette a mozaikok egész műveltsége és helyzete, s mindaz, ami őket körülvette.

Ezek a bizáncias mozaikok egészen elragadtak. Elkezdtem látogatni a templomokat, amelyeket ismertem, és aztán tovább, a többi templomot is, amelyek nagyjából ebbe a korba tartoztak. Anélkül, hogy ráeszméltem volna, zarándoklásba fogtam...

Természetesen szerettem volna tudni is valamit a látott mozaikok tárgyairól, a Bárányról, az áldozat aktusáról, a huszonnégy öregről, akik a földre dobják koronájukat. Megvettem a Vulgata egy példányát és elkezdtem olvasni az Újtestamentumot. Megfeledkeztem D. H. Lawrence verseiről, kivéve azokat, melyek a hagyományos misztikus állatokra támaszkodó négy Evangelistáról szólnak. Egy este, mikor újra elolvastam ezeket a verseket, olyan undort éreztem hamis és felületes voltuk iránt, hogy lehajítottam a könyvet és azt kérdeztem magamtól, miért pocékolom egy ilyen hitvány szerzőre az időmet. Ezek a versek előbb-utóbb téves útra vitték volna abban a törekvésemben, hogy fölfogjam az Újszövetség igazi értelmét. Eltorzított formát tártak eléem, amely egészen egyéni és nem csak abszurd, de teli van embertelen motívumokkal is.

Ettől a perctől fogva a legkedvesebb és egyre többet olvasott könyvem az Evangélium lett; s ugyanakkor napról-napra jobban nőtt bennem a szeretet a régi templomok és mozaikjaik iránt.

Most már nemesak művészetükért látogattam őket. Valami más is vonzott: egy bizonyos belső béke. Jólesett visszatérnem ezekre a szent helyekre. Mélyseges és lelkemig ható meggyőződés ért bennem, hogy itt vagyok igazán elememben. Azt gondoltam: racionális természetem olyan gazdag lobogó vágyakban, hogy megnyugvást kell találnia Isten Egyházában.

De nem alakult ki bennem semmiféle komoly akarat, semmi, amiből igazi konverzióra lehetett volna következtetni, semmi, ami megrázta volna annak az erkölcsi romlottságnak a zsarnokságát, amely lelkemet foglyul tartotta. De aztán ez is megjött az idők folyamán, oly különös és váratlan módon, hogy nem is próbálom magyarázni.

A szobámban voltam. Éjszaka volt, A lámpa még égett. Egyszerre úgy tűnt nekem, hogy apám, aki több mint egy éve meghalt, ott van velem. Annak az átélése, hogy ott van velem, nagyon élénk volt, reális és egész valómat átjárta, különösen mikor úgy éreztem, hogy egyik kezét a karonra teszi és szól hozzám. Egy pillanat alatt — milyen pillanat volt ez! — mint egy hirtelen víziónban megláttam a lelkem mérhetetlenül nyomorúságos voltát; átjárt valami világosság, melynek fényénél megértettem, milyen állapotban vagyok, aztán láttam magamat a szörnyűségek tönktelegében; egész mívoltom borzadt attól, ami mögöttem van, de a lelkem szeretne futni és szabadulni, szenvedélyesen és még nagyobb félelemmel, miert amit ebben a pereben oly élesen átéltem. Életemben először kezdtem igazán imádkozni, imádkozni nemesak az ajkammal, az eszemmel és a fantáziámmal, hanem egész mívoltommal, gyökereimtől kezdve, imádtam azt az Istent, aki nem lehet többé ismeretlen előttem, mert kilépett az őt körülvevő sötétségből, mert szembejött velem, és segít engem ahhoz, hogy megszabaduljak attól a sok szörnyűségtől, amely lebeklyózva tartja akaratomat.

Három könyvvel a hónap alatt léptem ki a plébániáról. Azt reméltem pedig, hogy azonnal megkezdődik oktatásom, de az atya azt mondta, hogy először olvassam el ezeket, gondolkozzam rajtuk, imádkozzam, aztán egy hét, vagy tíz nap múlva jöjjenek el és számolják be. Nem ellenkeztem. De annyi tény, hogy a labozás, amely még egy órával azelőtt eltöltött, oly tökéletesen megszűnt, hogy a halasztás valóságos esalódást okozott bennem. Végül is megállapodtunk, hogy kétszer hetenkint fogok oktatásra járni, az esti órákban.

Moore atya lesz a mestere — mondta a plébános.

Négy káplán volt a plébánián, de rögtön sejtettem, Moore atya az, aki azt a bizonyos szentbeszédet tartotta Krisztus istenségéről. Őt szemelte ki az isteni Gondviselés arra, hogy megtérésem művét végrehajtsa.

Ha az embereknek fogalmuk volna arról, mit jelent egy régi

rómainak teljes pogányságából az Anyaszentegyház élő hitére térni, nem tartanak közönséges, vagy fölösleges dolognak a katekizmust. A szó általában azokat a tudnivalókat juttatja eszünkbe, amelyek természetszerűleg hozzátartoznak az első áldozáshoz, vagy a bérmláshoz. De bármily természetes legyen is, egyike ez a világ legcsodálatosabb dolgainak; az Isten igéjének ez az átültetése a lélekbe.

Soha nem untam a hittanórákat. El nem mulasztottam volna egyet sem, még ha valamelyik régi kedvtelésemmek, vagy szórakozásomnak feláldozását kívánta is. És mint ahogy türelmi próbát jelentett, hogy első hirtelen elhatározásom után nem foghatam neki rögtön a tanulásnak, most már égni kezdtem a keresztiség utáni vágytól és állandóan sürgettem, jelöljék már ki az Egyházba való felvételem időpontját.

Október vége felé még nagyobb lett bennem a vágy, résztvettem ugyanis a plébánián egy férfiak számára tartott misszió. Kétszer hetenkint jártam a beszédekre, szentnűsére -és áldásra és térdenállva imádkoztam ahhoz a Krisztushoz, aki most fokozatosan nyilatkozta ki magát nekem.

Amikor a pokolról szóló prédikációra került a sor, úgy hallgattam, mintha valami harmadik személy lettem volna, aki jelen van ezen a prédikáción és figyel, milyen hatással van rá. Ez a beszéd nagyon is nekem szólt és valóban jót is tett.

Véleményem szerint igen különös, hogy ez a téma fel tudja kavarni egyesek lelki békéjét. Miért rázzou meg bárkit is a pokol gondolata? Hiszen nem kötelező senkire odajutni. Akik odajutnak, saját maguk választják, Isten szándéka ellenére, úgy, hogy dacolnak a Gondviseléssel és ellenállnak a kegyelemnek. Saját akaratuk viszi őket oda, nem Istené. Ha Isten kárhozatra veti őket, csak saját elhatározásukat hagyja jóvá, a döntés teljesen szabad választásukra volt bízva. Gyengeségünknek éppen nem kellene megrémítenie bennünket: az inkább a mi erőnk forrása. *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.** Az erő az erőtlenségben válik teljessé** és így a mi gyengeségünk csak annál hatalmasabb jogcím az isteni irgalomra, mely a szegényeket és a kicsinyeket hívja magához, azokat, akik meg vannak terhelve.

A pokolról szóló beszéd mindenestre bizonyos megdöbbenést keltett bennem. Am nem valami sorvasztó érzelmi zavar volt ez, amilyent az önszeretet, vagy a szenvedélyek okoznak. Inkább valami nyugodt szomorúság, valami csendes bánat azoknak a mérhetefeln, borzalmas szenvedéseknek a gondolatára, amelyeket megérdemeltem és amelyekre jelenlegi állapotomban méltó is vol-

* Örömet dicsekszem erőtlenségemmel, hogy Krisztus ereje lakozzek bennem. (2 Kor 12, 9)

** U. o.

tam. Ugyanakkor azonban a büntetés nagysága jobban megértette velem a bűn nagyságát és gonoszságát. A végeredmény nagy benső elmélyülés volt, nagy lelki ébredés, igazi előrehaladás a hitben, szeretetben, az Istenbe vetett bizalomban, aki egyedül menthetett meg mindezekről. Azért annál jobban vágyakoztam a keresztségre.

A pokolról szóló beszéd után felkerestem Moore atyát és kifejeztem reményemet, hogy most már igazán hamarosan meg fog keresztelni. Nevetett és biztatott, hogy nem kell már nagyon sokat várnom. November eleje volt.

Közben egy másik gondolat is meglepett, bár talán inkább a tudatom alatt maradt, valami homályos vágyakozás, hogy pap-pá legyek. Valahogyan külön szerettem volna ezt választani megterésem gondolatától és teljes igyekezettel próbáltam háttérbe szorítani. Nem említettem se Ford, se Moore atyának, főleg azért nem, mert ezzel elismertem volna, hogy jobban foglalkoztat a dolog, mint magam is akartam; már majdnem olyan lett volna, mint az első lépés valamelyik szemináriumba való felvétel felé.

Novembertől kezdve azután egyesegyedül keresztségem foglalkoztatott és az, hogy végre megkezdhetem az Egyházban a természetfeletti életét. De minden tanulás és olvasás, minden megbeszélés ellenére is csak igen gyatrán tudtam értékelni, ami előttem állt. A purgatórium magas, hétémeletes hegyének lábánál kellett most partraszállnom és magam se tudtam, mily meredek az ősvény, amelyet meg kell másznom, mily kemény az út, amely rám vár.

De a lényeg az volt, hogy elkezdjem a kapaszkodást. A keresztség ezt a kezdetet jelentette s az Úristen részéről a legnagyobb közeledést. Mert bár feltételes keresztségben részesítettek, remélem, hogy az Ő irgalma a keresztkút vizében lemosta az én huszonhárom, bűnöktől sötét évemnek minden szennyét, eltörölte az érte járó időiglenes büntetéseket is és megengedte, hogy mindent teljesen újra kezdjek. Megmaradt azonban emberi természet minden gyengeségével, sok rossz szokásom nyoma, mindenek legyőzése pedig még tengernyi küzdelmet jelentett.

November első hetének vége felé Moore atya közölte velem, hogy 16-án lesz a keresztelés. Amikor este kiléptem a plébániáról, boldogabb és elégedettebb voltam, mint bármikor addigi életemben. Megnéztem a naptárt, milyen szentnek az ünnepe lesz aznap. Szent Gertrud napja volt.

Saját gyengeségem és tehetetlenségem atérzésének kegyelmében csak néhány nappal halálos rabszolgaságomból való felszabadulásom előtt részesültem. A világosság, amelyet erre vonatkozólag kaptam, nem volt még túlságosan élénk, de végre mégis felfogtam, milyen gyarló, nyomorúságos alak vagyok. November 15-ének éjjelén, keresztségem és első szent áldozásom vigiliáján éberem feleltem ágyamban, telve félelemmel, hogy még utóbb valami

baj történik másnap: És hogy megaláztatásom teljesebb legyen, egyszerre elfogott az aggodalom, hogy nem fogom tudni megtartani a szentségi bűjtöt. Ez a csekélyke önmegtágadás, amely voltaképpen nem más, mint jelkép, a jószándéknak némi kifejezése, hirtelen oly naggyá nőtt képzeleteniben, hogy úgy éreztem, felülmulja minden erőmet. Mintha legalábbis arról lett volna szó, hogy nem tíz óra hosszat, hanem tíz napig nem ehetem és nem ihatom semmit.

Reggel, amikor felébredtem, minthogy elfelejtettem megkérdezni Moore atyát, vajjon a fogmosás beleütközik-e a szentségi bűjtbe, inkább nem mostam fogat. Hasonló lévén a problémám a dohányzást illetően is, ellenálltam a kísértésnek, hogy rágyujtsak.

Meghatottan léptem ki az utcára, hogy elérjem boldog halálom és ujjászületésem színhelyét.

Az ég ragyogó volt és a levegő hideg. A folyó úgy fénylett, mint az acél, Egyike volt azoknak az étellel teljes, diadalmas őszi napoknak, amelyekhez úgy illenek a nagy nekiindulások. Mégsem volt bennem zavartalan a nap fenségének átérzése: még mindig ott égtek bennem azok a határozatlan, ösztönös aggodalmak a templomban történendők külső körülményei miatt. Vajjon nem fog-e a szájam úgy kiszáradni, hogy képtelen leszek lenyelni az Ostyát? És ha igen, akkor mit fogok csinálni? Fogalmam sem volt róla.

Ed Rice lett a keresztapám. Ő volt az egyetlen katolikus özszes közeli ismerőseim között.

Először is a Szűzanya szobra elé térdeltem, ahol Moore atya jelenlétében megtagadtam minden eretnekséget és szakadárságot. Azután odamentünk a keresztkúthoz. Egy sötét sarokban volt a főbejáratnál.

Ott álltam a küszöbön.

— Mit kérsz Isten Egyházától?

— Hitet.

— Mit ad neked a hit?

— Örök életet.

Aztán a fiatal pap latinul kezdett imádkozni, komolyan, nyugodtan olvasta a szöveget Rituáléjából. Én pedig, aki örök életet kértem, ott álltam és figyeltem rá.

Most hozzámfordult:

— Ellene mondok-e a Sátánnak?

Hármas fogadalommal mondtam ellene az ördögnek, és minden pompájának és minden cselekedetének.

— Hisszel-e Istenben, a mindenható Atyában, mennynek és földnek Teremtőjében?

— Hisszek.

— Hisszel-e Jézus Krisztusban, Ő egy Fiában, aki született és érettünk szenvedett?

— Hiszek.

— Hiszel-e a Szentlélekben, egy katolikus keresztény Anya-szentegyházat, szenteknek egységét, bűneinknek bocsánatát, testnek feltámadását és az örök életet?

— Hiszem.

Micsoda hegyek omlottak le vállamról! Milyen hályog hullott le szememről, hogy lehetővé tegye számomra Istennek és az Ő igazságának belső meglátását! Most azonban figyelmemet a liturgia kötötte le s vártam a következő szertartást. Azoknak egyike volt ez, amely meglehetősen rémülettel töltött el, vagy talán inkább azt a légiót, amelyik bennem élt huszonhárom éven keresztül.

A pap arcomba lehelt és így szólt: „Távozzál tőle, tisztátalan lélek, és adj helyet a Vigasztaló Szentléleknek!” Az ördögűzés volt. Nem láttam őket, amint elhagytak, de többnek kellett lennie hénél. Vajjon vissza fognak-e térni? Valóra fog-e válni Krisztus félelmetes intelme, a példabeszéd az emberről, aki kitakarította és feldíszítette házát csak azért, hogy a kiűzött ördög és sok más nálánál gonoszabbal térjen vissza?

A pap, és Krisztus, — mert tisztulásom e szentségében Krisztus végezte mindezt látható helyettese által, — újra az arcomba lehelt.

— Tamás, vedd a Szentlelket e lehelet által és fogadd Isten áldását! Béke legyen veled!

Újra imádkozni kezdett, keresztet vetett rám, majd sötét, a nyelvemre, hogy ízlelhessem az isteni dolgokat, végül fejemre öntötte a vizet, és Tamásnak keresztelt.

A gyóntatószékbe mentem, ahol egy másik káplán várt rám. Letérdeltem a félhomályban. A köztünk lévő sötét, sűrű hálózatu rácon keresztül megpillantottam McGough atyát, amint fejét lehajtva kezére támaszkodott és füllel felém fordult. „Szegény ember” — gondoltam magamban. Igen fiatalnak látszott és mindig olyan ártatlannak tűnt fel előttem, hogy az jutott eszembe, vajjon egyáltalán meg fogja-e érteni azokat a dolgokat, amelyeket mondanom kell neki.

De egyenként, helyesebben fajtánként, amennyire tőlem tellett, gyökerestül téptem ki mindama bűnöket, ahogyan a fogakat szokták. Némelyik nehezen ment, de gyorsan csináltam s amennyire tudtam megmondtam a számot is, ahányszor történhetek. Pontos számról nem lehetett szó, csak hozzávetésről.

Nem volt időm átérezni, mennyire felszabadultam, minthogy máris előre kellett mennem a templom első részébe, ahol Moore atya fogadott. Megkezdte miséjét, amely az én misém is volt. Ettől a naptól kezdve mindig szerettem a gyóntatószékeket.

Ott volt az oltárnál, fehér ornátusában, s kinyitotta a könyvet. Közvetlenül az áldoztatórácsnál térdeltem. A fényes szentély egészen az enyém volt. Hallottam a pap mormolását és a ministráns válaszait és nem volt baj, hogy senkit sem láthattam, akiről

leolvashattam volna, mikor kell felállni és letérdelni, — ezekben az egyszerű dolgokban ugyanis még elég bizonytalan voltam. De amikor a kis csengetyű megszólalt, tudtam, hogy mi történik. És láttam a felemelt Ostyát: Krisztust, aki most újra győzött, csendben, egyszerűségben, amint felemeltetvén, mindeneget magához vonzott, — engem is magához vonzott.

A pap hangja erősebb lett. A Pater Nostert mondta. Aztán a ministráns elhadarta a Confiteort, — ez most az én nevemben történt. Moore atya kifordult és a feloldozás jeléül nagy keresztet rajzolt a levegőben, majd fölemelte a kis Ostyát.

— Ime az Isten Báránya, ime, aki elveszi a világ bűneit!

És lefelé a lépcsőn közeledett hozzám. Egyedül voltam az áldoztatórácsnál. A menny egészen az enyém volt, az a menny, amelyet az osztás nem oszt meg, sem nem kevesbít. De ez a magányosság emlékeztetett arra, hogy Krisztus a kis Ostya színe alatt mily páratlanul adta oda magát nekem, érettem, és önmagával a Szentháromság teljes istenségét — hogy még jobban növelje belémköltözésének hatalmát és erejét, amelyik ott kezdődött néhány perccel azelőtt a keresztkútnál.

Elhagytam az áldoztatórácsot visszamentem a padba és arcomat kezembe rejtettem.

Isten templomában, amellyé lettem, most mutatott be az Egyetlen, Örök és Szeplőtelen Áldozat a bennem lakó Istennek: Isten áldozata Istennek. És Istennel együtt feláldoztattam én is, miután bekebeleztettem az Ő megtestesülésébe. Krisztus megszületett bennem, az új Betlehemben és feláldoztatott bennem új Kálváriáján és felemeltetett, amikor felajánlott engem Atyjának önmagában, hogy vegyen fel végtelen és különleges szeretetébe, nemcsak abba, amellyel szeret minden létezőt, — mert a pusztá létezés is jele az Isten szeretetének, — hanem abba, amellyel szereti azokat a teremtményeit, akiket magához vonz, önmaga iránt való szeretetének erejével.

Mert ime beléptem annak az áramlásnak örökké tartó mozgásába, amely maga az isteni élet: Isten saját vonzása, saját termékettségének mélységei felé, végtelen jósága felé. És Isten, ez a közép-pont, Aki mindenütt ott van és Akinek kezelete sehoh sincs, megtalált engem most, hogy Krisztussal egyesültem, mert Benne voltam, ebben a mérhetetlen, nagyszerű áramlásban, amely a Szeretet, amely a Szentlélek; — megtalált és szeretett engem.

És felém kiáltott saját mélységeinek végtelenségéből.

HA AZ EMBEREK rosszat mondanak rólad, azt mondják, ami igaz; ha pedig bókolnak neked, gúnyt űznek belőled... Mi jobb neked, ha figyelmeztetnek vagy megcsalnak az emberek?

Vianney Szent János.

HOL SZENT PÉTER SIRBA TÉVE ...

A keresztény világban és tudományos körökben egyaránt nagy föltűnést keltett a Szentatya karácsonyi szövegének egyik kijelentése, Szent Péter sírjának megtalálásáról. Ugyanakkor megjelent a tíz esztendő kutatás tudományos összegezése az ásatásokat vezető négy archeológus jelentésével. A katolikus folyóiratok alapos ismertetésekből számoltak be mind a legmodernebb módszerekkel végzett ásatásokról, mind a négy tudós, Ghetti, Ferrua, Josi és Kirschbaum művéről. Az alábbiakban ezekről a legújabb eredményekről és megállapításokról adunk beszámolót, választ adva a problémával kapcsolatos három nagy kérdésre: volt-e Szent Péter Rómában; Rómában halt-e meg; azonosítható-e sírja a római Szent Péter templom föltára alatt tisztelt *confessió*val?

Volt-e Szent Péter Rómában?

Ebből a kérdésből nyomban egy második következik: tekinthetjük-e a pápát a Krisztus által rendelt első egyházfő jogutódjának? — érthető tehát, ha a katolikus teológián kívül sokáig egyhangú ellenkezéssel találkozott. Ma már azonban, nyilván az érvek hatására, a nem-katolikus hittudomány sem vitatja. Milyen érveket tudunk fölhozni mellette?

Mindenekelőtt a IV. századig visszavezethető általános hagyományt, mely szerint Szent Péter huszonöt esztendőn át volt Róma püspöke (ami természetesen nem jelenti azt, mintha e huszonöt év alatt megszakítás nélkül a városban tartózkodott volna). Azután magának Szent Péternek azt a kijelentését, hogy „a Babylonban összegyűlt egyházból“ írja levelét. A kifejezés, abban az időben, csak Rómára vonatkozhatik, s ebben a vonatkozásban egyebütt sem ismeretlen: költők, írók is használták. Végül pedig fölhozhatjuk azokat a későbbi adatokat, amelyek Szent Péter római működésére utalnak. Antiochiai Szent Ignác vértanú 110 körül azt írja a rómaiaknak: „Nem mint Péter és Pál parancsolok nektek“, ami nyilván Péter élőszóbeli (nem pedig levélbeli) tanítására céloz. Eusebius szerint Márk, Péter tolmácsa egyenest a rómaiak kívánságára írta le Péter tanítását, a második evangéliumot, azért, hogy a hívek akkor se nélkülözzék ezt a tanítást, ha Péter nincsen velük; s ez pontosan megfelel a II. századbeli Papias elbeszélésének. Mint első római püspökről emlékezik meg Péterről 180-190 körül Irenaeus lyoni püspök is, amikor leírja a római egyház megalapítását Péter és Pál által s közli a római püspökök jegyzékét Pétertől a maga koráig.

Rómában halt-e meg Szent Péter?

Az apostolfejedelem nemcsak átmenetileg fordult meg Rómában. A város keresztényeit mindenkor saját híveinek tekintette. Amikor elkezdődött az üldözés, azonnal segítségükre és bátorításukra sietett. Dionysius egy 170 körül Rómába küldött levelében

elmondja, hogy Péter Korinthusban találkozott Pállal s onnét együtt mentek Rómába, ahol aztán maguk is vértanúhalált haltak. 200 körül egy Gaius nevű római presbyter vitairatot ír a kisázsiai eretnekek ellen s ebben azzal is érvel a római egyház igaza mellett, hogy még most is meg tudja mutatni a kisázsiaiaknak a két apostol győzelmi jelét, tropheumát azaz sírját: Péterét a Vatikánban, Pálét az ostiai úton. Ugyanebben az időben ismétli meg Tertullianus is Péter római halálának leírását. Ezt a római halált tanúsítják a legendák is, amilyen a „*quo vadis*”-é vagy a fejjel lefelé való keresztre feszítése; valamennyi határozottan és egyedül csak Rómához fűződik.

Hol volt a sír?

Egyesek a Szent Sebestyén katakombában keresték, ahol a jelek szerint valóban őrizték is egy ideig az apostolfejedelmek maradványait. 1915-ben ugyanis fölfedeztek ott egy nagyobb helyiséget, fáktüfűstől fekete fallal s a falban különféle karcolásokkal, névbejegyzésekkel; többször előfordult itt a két apostol neve, s egy helyütt a beíró azzal büszkélkedik: itt járt az apostolok sírjánál és résztvett a tiszteletükre rendezett agapén. Az adat azonban legfőljebb ideiglenes nyugvóhelyre vonatkozhatik. Valerianus heves üldözése idején ugyanis a hívek, — talán nem is mert féltették az ereklyéket, hanem inkább mert a régi temetkezési helyet nem merték fölkeresni, — esetleg átvitték a csontokat a városon jóval kívül eső rejtekhelyre, katakombába, az appiai útra, ahonnan csak az üldözés megszűntével, mintegy hatvan év múlva, Nagy Konstantin rendelkezésére kerültek vissza eredeti helyükre. A két koponyát azonban a Lateránban helyezték el: az már akkor főtemplomnak számított s nyilván ezért lett a pápák székesegyháza és a középkor végéig székhelye is.

A legősibb hagyomány és a legmegbízhatóbb álláspont azt vallotta, hogy Péter a Vatikán dombjain szenvedett vértanúságot, ott temették el s azóta is ott pihen. A Vatikánon, mely nevét a közeli Apollo-templom jóslásairól, *vaticiniumai-ról* kapta, annakidején császári kertek terültek el. Caligula cirkuszt alapított itt s ennek volt főekessége az az egyiptomi obelisz, mely most a Szent Péter téren áll. A cirkuszt Nero fejezte be s itt szenvedett vértanúságot Péter, két mutatvány, két műsorszám között. A hívek megszerezték a testét, a föltámadás jelképeivel, borostyánnal és örökzöld levelekkel díszített márványurnába tették (?), így temették el, közel a kivégzés helyéhez, a cirkusz tőszomszédságában, a Via Cornelián.

Mi lett a sír sorsa?

A jámbor hívek az apostolt valószínűleg csak földbe vájt gödörbe temették s fölébe mindössze néhány téglalapot helyez-

tek. Kriptáról, kikövezett, márványlapokkal elkülönített sírhelyről aligha beszélhetünk. Az azonban bizonyos, hogy a keresztények messze földről elzarándokoltak hozzá s egyesek vértanúságot is szenvedtek a *confessi*ónál (vértanúsírnál). Temetkeztek is melléje, talán pápák is, míg a III. századtól fogva a Callixtus-katakomba nem lett a rendszeres pápai temetkezőhely. Az apostolsír egykorúságára vall, hogy körülötte különböző rétegekben és szinteken pogány sírok sorakoznak, holott későbbi időkben keresztények már nem temetkeztek pogányokkal egy helyre. A sír közvetlen közelében mintegy kétezer régi, az első császárok korából való pénzt találtak. (így Nero közvetlen utódjának pénzeiből is). Ezt az „*offerá*“-t a hívek úgy szórták oda, ahogyan manapság például a betlehemi jászolhoz vagy a szentsírhoz.

A második század közepe táján a sír fölé kis emléket állítottak. Három részből állt, hátul egy-egy kis fölkével az elhunyt szobra, virágtartók és vázák számára. Két rész kiemelkedett a földből, a harmadik, a tulajdonképpeni sír a föld alatt volt. E kis „*memoria*“ födetlen volt. Valószínűleg ezt a *tropheát* látta s erre hivatkozott Gaius 200 körül. A következő században vitték volna át (amennyiben egyáltalán átvitték, mert sokan tagadják, hogy a rómaiaknál ilyesféle átszállítások divatoztak volna) Szent Péter és Pál maradványait biztosabb helyre, a később Szent Sebestyénről elnevezett katakombába.

A nyitott *trophea* ki volt téve a pusztulásnak. Ezért falakat húztak védelmére: egy szürkét észak felől s egy hosszabb élénk-vöröset mögéje. Az ásatásoknál mindkettőt megtalálták. A szürke fal tele könyörgésekkel, fohászokkal, Krisztus-monogramokkal, bizonságául a sírépület nagy látogatottságának. A vörös fal szemlátomást Szent Péter sírjának védelmére épült s egy gyermek sírját és egy, előkelőség mauzóleumát vágja ketté.

A Konstantin-féle bazilika.

Nagy Konstantin azután a maitól méreteiben alig eltérő hatalmas bazilikát emelt a vatikáni dombokon, mégpedig úgy, hogy a Szent Péter sírhelyének tartott épület a szentély fókuszába esék. A síremlék két tekintélyes domb közt feküdt egy völgyben; ezeket (ma is megfigyelhetők, ha elmegyünk a Szent Péter templom mellett) le kellett hordatni, a völgyet föl kellett tölteni. A sír így a mélybe került. A császár aknát vágatott hozzá s az apostol földi maradványait régi helyére igyekezett elhelyezni. Mi értelme lett volna ennek az óriási erőfeszítésnek, ha nem az, hogy a szent apostolok nyughelye fölött emelkedjék a bazilika? Nem ez teremtette meg tehát azt a hiedelmet, hogy ott halt meg s ott van eltemetve Szent Péter apostol, hanem megfordítva: azért áll ott a bazilika, mert az apostol sírja fölé emelték.

A nyitott síremléket Konstantin befödette s a bazilika apszí-

szának közepén kápolnát húzatott föléje hat csavart, szőlőüdödísztéses oszloppal. Ezek ma is megvannak a Szent Péter templomkülönböző helyein. Magát a síremléket is rekonstruálni tudjuk: Pola mellett ugyanis találtak egy, az V. század elejéről származó elefántesont szekrénykét, melynek domborműve ezt a Konstantin-féle síremléket ábrázolja.

Ez az emlékműpolna emelkedett több mint ezer éven át a nevezetes sír fölött. Idők folyamán az oszlopok száma tizenkettőre emelkedett, betöltve a szentélynél a presbytérium félkörét. A VI. vagy VII. században az apszisz földalatti részén körkriptát vágtak ki, mely folyosóként vette körül az emlékművet, hogy a hívek körüljárhassák a sírt és hozzá érinthessék kegytárgyaikat. Időközben oltárokat is építettek e Konstantin-féle síremlékre, (mert a császár korában még csak hordozható oltárok voltak), így Nagy Szent Gergely (590-604), majd II. Kallixtus; a monumentum mellett itt találtak egy egészen egyszerű oltárt, mely valamivel fiatalabb lehet a mai pápai főoltárnál. Ezt a földalatti kriptát VII. Kelemen (1592-1604) kápolnává alakította át. Amikor a legújabb ásatások alkalmával a Kallixtus-oltár márványlapját fölemelték, alatta egy mintegy ötszáz évvel régebbi oltárra bukkantak; abban egy urnát találtak két finom vászonba burkolt ereklyetartóval s az egyikken ezzel a fölírással: *Sancti Petri et Pauli*. Az írás jellege a VII.-VIII. századra vall.

A Szent Péter templom.

A Konstantin-féle bazilika ezerkétszáz esztendő alatt annyira tönkrement, hogy már a kijavítására sem gondolhattak. II. Gyula pápa új bazilikát építtetett, Bramantera bízta a mű kivitelét s 1506-ban le is tették az alapkövet. A régi épületet sietve lebontották, kivéve a Szent Péter-sírja fölötti *confessiót*, melyet gondosan védtek az időjárás viszontagságaitól s az építkezés esetleges sérüléseitől. A lebontott anyagot alapnak teregették el az új bazilika alá. Ez ismét hatalmas törmelékreteggel borította el a hajdani szintet s a síremlék megint jó néhány méterrel mélyebbre került. A confessio végleges, mai alakját V. Pál pápa készítette el Madernával. A főoltár előtt márvány oszlopok között lépcsőpár vezet le, aljában az immár hétszáz esztendős aranyozott bronzrácossal. Ahogy a rács ajtaján belépünk, nyomban szemünkbe tűnik a XVI. századi szekrény, ahol azokat a palliumokat őrzik, melyeket a pápa az újonnan kinevezett érsekeknek és pátriárkáknak küld Szent Péter sírjától.

A legújabb ásatások.

1939. június 28-án, mikor a pápa ősi szokás szerint Szent Péter és Pál ünnepének vigiliáján levonult ájtatoskodni az apostolok sírjához, XII. Pius pápa annak a kívánságának adott kifejezést:

végeznek alapos kutatásokat az apostolfejedelem sírja körül. A munkálatok hamarosan meg is indultak, mégpedig a legmodernebb műszerek segítségével, hiszen nem pusztá ásatásról volt szó, hanem közben állandóan figyelni kellett a sír fölött emelkedő bazilika sok millió tonnás nyomására, és a 20-40 méteres mélységben a földrétegek nyomására. Elektromos ingák és radarkészülékek kutatták a közvetlen környék jellegét: nincs-e valahol üreg, nem fenyeget-e beomlás, nem fekszik-e az útban fémtömb vagy márványlap. Az egész Szent Péter bazilika alatti rész tele volt ókori sírokkal, tehát a templom valóban temető fölé épült. Mozaikokat, freskókat is találtak, épp a föltételezett apostolsír körül. A munka jó tíz esztendeig tartott; 1951-ben fejezték be s adták ki a kétkötetes nagy beszámoló művet (*Le Esplorazioni sotto la Confessione di San Pietro in Vaticano*). Az évtizedes kutatások eredményeit — a fönt említetteken kívül — a következőkben foglalhatjuk össze:

Megtalálták a Gaius-említette, II. század közepéről való trophea két oszlopát, az egyiket épen, a másikat töredékekben.

Megtalálták a „vörös falon“ e trophea fülkéjének nyomait: három fülkét egymás fölött; a harmadikban, a földalattiban két emberi csontot is leltek. Szent Péter földi maradványait? A szent-anya szavai szerint „nem lehet biztossággal állítani, hogy az apostol testéhez tartoztak“.

Megtalálták annak a monumentumnak jelentékeny részét, melyet Nagy Konstantin emeltetett, hogy a régebbi, szabad ég alatt álló síremléket befedesse. Ehhez építették hozzá utóbb a föntebb említett pápaoltárokat.

Megtalálták a „szürke falat“ a keresztény jellegű karcolásokkal s az ebbe beleépített 77x30 cm-es márványurnát.

Találtak egy IV. századból származó hosszúkás szarkofágot, mely az első keresztényeknek Szent Péter primátusába vetett hitét bizonyítja. A domborművön Szent Péter mint új Mózes vizet fakaszt népének a sziklából s átveszi Krisztustól az ujszövetségi törvények tekerését.

Ismételten szó esett egy szekrénykéről, melyet a pápának adtak át s melyet ő őriz; erről hivatalos nyilatkozat nem hangzott el; annyit tudunk, hogy állandó mikroszkópikus vizsgálatokat végeznek rajta.

„Az apostolfejedelem sírját megtalálták — mondta a legfőbb egyházi tekintély nyilatkozata. — A Szent Péter óriási kupolája pontosan Róma első püspökének sírja fölött domborul, az első pápa nyughelye, egy külsőleg szerény sír fölött, amely fölé a következő századok a kereszténység leghatalmasabb szentélyét emelték“.

KACSAK

Irta Bohuniczky Szefi

A néni valamikor sudár lehetett, mint a fiatal jegénye, de nyolcvanhat évére egyik válla lecsúszott, a másik fölbillent. Hiába húzta ki magát, olyan volt, mint a bütykös, öreg fatörzs. De a kedve fiatal maradt, friss, erélyes. Gyurt, dagasztott, süteményeket formált és tanult. Nyomban jegyezte az új recepteket; valami óriási akarattal löködte hátra az öregséget. Ha közben sóhajtott, nyomban azt mondta: — azért élni jó! Az arca mégis olyanná vált, mint egy sűrű hálózattal telerajzolt térkép és ha kacagva szembefogott, a hálózat figyelmeztetett: többet láttam, sokat éltem, mélyebb ismeretekből alakultam, mint amennyit a szememmel elárulok nektek. Társbérlők voltunk, ismertem jól. — Azt hiszed — mondta egyszer — talán nem tudom, hogy a hátam mögött vénasszony vagyok, még boszorkány is: annyi baj legyen! — Kacagó legyintéssel mutatta okos, megbocsátó humorát. — Az élet törvényein nem segíthet senki, se te, se én. — Kis habozás után hozzáfűzte: — Fiatalon kéne okosabban élni, talán könnyebb lenne az öregség. Mert fiam, mindenért bűnhődünk egyszer.

Főzés közben, mialatt összeütődve sűrűgtünk és sercent a zsír vagy illatpárát ontott a sütő, pihent meg a mondókákra: — fiam, te úgy nézel a szemembe, hogy mindjárt megszólaltatsz. Ma nehéz gondolataim vannak: rossz fiatalnak lenni, de az öregség se rózsacsokor, az ember elhagyatott és fegyvertelen. Tegnap, tudod, tegnap meg kellett volna nekik a magamét mondani. Régen vitatkozó voltam, ma már hallgatok.

Kezében megállt a főzőkanál. Hamar lekapta a lábást, mert barnult a rántás, a mondókáját pedig be kívánta fejezni.

— Hallgatok. Büntet az Isten. Lármás uram volt, zsvajgó gyerekeim, egyre csak azt kívántam, lehetnék már egyszer magamban. Lám, Isten teljesítette s most nincs, ki megvédjen. Ne kívánj, fiam, soha semmit, mert minden kívánságunk teljesedik, csak nem úgy és nem akkor, mikor jól esne. Fiatalon nem látjuk az életet, öregen meg nem hasznosíthatjuk tapasztalatainkat. Tanácsot se adhatok, vagy letorkolnak vagy kinevetnek.

Nevetett, de könnyezés lett a vége. Előkapta zsebkendőjét s mintha kacagását folytatná, szedte össze a könnyeit.

Október volt, sütött a nap, beáradó fényében konyhánk megfiatalodott, a késpengék, kanalak, rézedények csillogtak-villogtak. A habüstön táncoló fénysugarak úgy hatottak, mintha a nap korongja telepedett volna közénk. Könnyű volt dolgozni. Tánc volt bennünk, a néni csak kicsit búsult, aztán ferde hátát a napmelegnek tartotta, megfürdete vén arcát a fényben és visszafor-

dultában kacintott: — jó élni, nincs baj! Csak betegség ne legyen! Fiatalon azt mondtam: betegségre nincs idő. Most azt mondom: miért halnék meg?

Hozzáfogott a kalácsdagasztáshoz. Föl nem nézett, míg ujjairól hólyagosan le nem vált a tészta.

Kedvelt engem, mert fiatalnak vélt, én szerettem, mert mulatott az öregsége. Megismertem szívós erejének titkát, a nagy életszeretetet, Rájöttem, hogy a titkát mi táplálja és éleszti: többet dolgozni, mint érezni és mindenben mértéket tartani. Különösen a szeretetben és fájdalomban. Ha ezek nőni kezdenek, gyorsan legyűrni mind a kettőt! De dolgozni sokat és tanulni holtig. Enni, inni szeretett, esténként olvasgatott vagy beszélgett. Legboldogabb akkor volt, ha vendégei dícsérték a süteményeit. Reális, kemény vonásait csak olyankor láttuk kigömbölyödni, ha tollba mondta az elkért recepteket. Még csak annyit mondok el: nagyon szerette a húst. S mert kevés jutott, annál többet emlegette. Így következtek azután izgatott heteink. Élt a házban egy fiatal, kövér szőke asszony. Ha a néni panaszkodott: — nem így éltünk régen, vagy borjúcombot vagy karajt sütöttem minden nap — a fiatal ránk se nézve, két tenyerével az oldalát ütögetve mondta mellékesen: — Én meg hogy hízom, folyton húst eszünk!

Síma arcát festette, haja hátulról nézve úgy hatott, mint egy tökéletesen sikerült kuglóf. Mégis mindig rosszkedvű volt és elégedetlen. Ha nevetett, visított, ha dícsérte önmagát, gáncsolt vele másokat.

— Délfelé mindig hússzag jön a konyhájukból — irigykedett a néni. Egyszer, mikor leégett a pecsenye és büze átáradt a konyhánkba, neveltünk, bolondoztunk, kifogyhatatlanná váltunk a mulatozásban.

— Pedig gyönyörű darab hús volt!

— Az! Láttam!

— Kár volt mutogatni!

Mert a kövér szőke a vett húst mindig lemérte a néni mérlegén. — Sohase tudom, nem-e csaptak be? — mondta és felénk mutatta a jókora darabot, várva, hogy megcsodáljuk. Mérlegre csapva megjegyezte: — jól jártam, több! És hitvány nevetéssel még egyszer orrunk elé tolta.

A néni tartotta magát. Félt a kövér nőtől: az fiatal, ő vén. Illett dícsérni azt is, ami fáj.

— Fogy a zsírom — mondta a fiatal —, most már kacsát fogok sütni.

Az első kacsát alaposan megnézte a néni. Pompásan tisztított, repedésig duzzadt állat rengett az asszony tenyerén.

— Jól jártam?

A néni azt mondta: — lesz belőle három ebédjük.

— Ugyan! Elbánunk vele egy nap!

S mint aki lenézi a takarékoszt, kifelé tartva ránk se nézett.

A néni ölébe, ha nem dolgozott, feltelepedett a círmos, a ka-
csa láttára leszökött és követte a fiatait. Az, mielőtt ajtót nyi-
tott, visszarugta. — Gyere, cilám, jó lesz nekünk paprikás krumpli!

A konyhában esend lett. Hiába surraut táncolva, villogva a
napsugár, a néni komor arccal ellökte a széket az asztaltól, hátra-
feszült s csak lábát rakta föl az asztal alsó deszkájára. A cila
elfoglalta iménti helyét. A néni könnyeket nyelve kérdezgette:
— Kacsa kéne neked? Kacsacsont? Jó a krumpli! Nincs más! —
A cila után velem beszélgetett: — El nem képzeled, micsoda ka-
csákat sütöttem valaha! Híres volt a kacsám! A húsa vajpuhá,
a bőre ropogós, az apróléka után nyaltuk a szánkát. Mikor ehe-
tem én kacsát? Soha, meglátod, soha!

A kövér asszony konyhájából átszállt az illat, a cila morgott,
türelmetlenkedett. A néni, mintha csak a cilát sajnálná: — Te
szegény, te nem lehetsz ember, te szenvedsz...

Néhány nap multán a kövér asszony megint behozott egy ka-
csát. A néni rám kacshintott: ne féljek, most lesz elég esze! A
cilát megfogta a nyakánál és bedobta a szobába: — Ostoba ál-
lat, de nem tehet róla — szólt és kivette az asszony kezéből a ka-
csát. Itt is, ott is megcsipdeste, ahol érte dicsérte: — Maga
ügyes asszony, remek a kacsa! Lássá, az vagyok, aki örül a
más szerencséjének! Igazán önzetlenül örülök: az én betett fogaim
már nem rágják a húst. Addig vegyünk kacsát, míg azt a sa-
játjainkkal rágthatjuk. Magának szép foga van: jó étvágyat! — Köz-
ben nekem kacshintgatott. S hogy higye az asszony; a kacsát az
orrához emelte, beleszagolt: — Szép és kövér, de állott. Siessen
megsütni!

Furesa kis mosolykája lett. Gonosz, élvező, igazi asszonyi mo-
soly.

A szőke nő, ki a dícséreték alatt vesztett pöffedségből, mint
aki csalódott és ezáltal félszeg helyzetbe keveredett. A néni szag-
lása után végigmért bennünket.

— Szaga van — állította a néni.

— Ennek nincs, élve vettem! Nincs egy órája, hogy felpu-
coltam!

— Akkor beteg állat!

A kövér asszony sértetten elindult, az ajtólan megállt, mosolya
a kemény szájára húzódott, fakó, idegesen csillogó szeme elárulta.
fölfogta, mérlegelte a helyzetet és ítélte.

— Bánom is én — fordult hozzám a néni —, tartson frigynek,
csak ne hordja ide a kacsáit!

Akkoriban minden szónak nevetés lett a vége. De bennem
megmozdult más is. Hónapok óta nem irtam és most megint apró

viszketés bízattott. Lám, a kicsi dolgok is elem vetítik és titkozatos tükörrel forgatják az embert.

A néni beengedte a cilát s miután az minden sarkot, zugot átkutatott, elkezdett vele beszélgetni. Hosszú gondolatjelekkel, kihagyásokkal, mintha közben a cila felelgetne.

— Érzed a szagát? Jó szaga van! Érzem én is! Ne félj, cila, többet nem hoz kacsát mutogatni. Füllenttem! Teérted füllentetem. Gyere, te szegény az ölcembe.

Miután símogatással ellustította, hozzám fordult: — Kiváncsi vagyok, ezek után mi történik? Nem vagyok irigy, de ez a kacsa tényleg remek példány volt! Ha én süthetném, a püspökje is ingyenség-számba menne. A mell két oldala puffadt a zsírtól. Lesz két liter! Nem volt az bűdös! Remek illata volt.

Szomorúság lepte el; kihozta vonásaira a mély, bánatos öregséget. Utána napokig emlegette, vajjon a kövér szőke ezekután mutat-e még kacsát? Láttam, készülődött. Ahogy hámozta a krumplit, levette tekintetét esontos, szeplős kezéről és hangtalanul mozgó szája úgy hatott, mint aki monológot tanul és magában felmondja. Több mindent kiszelhetett, a végén mégis azt mondta: — Ha még egyszer kacsát hozna: hallgatok! Dicsérjem és ő egye? Nem leszek bolond! Őszeszorítom a számat. — Mutatta, milyen lesz. Az arca olyanná vált, mint egy fánfelejtett, és fagyott kicsi alma. És megállta! A harmadik kacsára csak föltekintett, utána a mélybe nézve hallgatott.

— Nem tetszik? — türelmetlenkedett a szőke.

Hallgattunk.

— Pedig érdemes megnézni: kerek hét kiló! Kacsában ritkaság. Lemértem a máját: félkiló! Négy liter zsírt várok. A néni konok maradt. A szőke zavarba jött, elkezdett pöndörögni. Egyszerre azt kívánta, hogy sajnáljuk meg őt. A kacsát félrelökve gömbölyödő temporára mutatott: — Csak ettől szabadulhatnak! Lássák, mindenkinek van baja. Maguk legalább könnyen mozognak: soványak. Irigylem a soványakat!

— Mi nem irigyelünk senkit — mondta a néni és arcára kerekedett a diadal.

A szőke nem talált szót. Kedvetlenül fogta oldala mögé a meg nem dicsért kacsát és sértődötten ment.

Ekkor a néni leszedte lábát a konyhaasztal deszkájáról, a szék hátralökte, mintha trónon ülne.

— Nem jön többet! Biztosan elmarad! Látod, megint tanultam: a dicsékvésre hallgatni köll! A hencgőnek mutass hátat! Pedig, ami igaz, igaz: a kacsája csodadarab, ilyen még nem láttam! De megálltam! Bennünket ne tartsanak bolondnak! Hozhat most már akármit, legyen az egy rőfögő malac: hallgatok. Bevallom, nem ment könnyen. Ha azt a kacsát én süthetném, elegednék pár napot a hátralevő életemből. Félek, fiam, nem süthetek többet kacsát...

Könnyes lett, magam is pillogtam, de csak azért is nevettem. Nyomban velem tartott.

— Mit nevensz, néni?

— Hogy ennyire megöregedtem: vénasszonyok kívánják így a falatot. És te mit neveltél?

Nem tudtam felelni. Hogyán mondhattam volna el, hogy önkénytelenül nevetek, ha az élet akár jósággal, akár komisszággal elem perdíti az embert; a valót, az igazat.

— Ne búsuljunk, néni: megírom a kacsákat! Lesz pénzünk és te sütsz nekünk szép pecsenyét!

Egyszerre, mintha mögötte csárdást peugetne a cigány és zümmögve régi álmait idézné, táncolva pörgött: — Sütök, csak irjad! Sütök én!

Végül panaszkodott: — Neked jó; ha bántanak, megírod, harontják a napodat, álmodsz újakat. De én! Nyelem, nyelem az életet. Egyebet mit tehetek?

Halvány lett és csendes, mint aki érzi, hogy elalszik nem-sokára. Annál elevebbé éledt föl: — Fiam — mondta, — sok érdekeset megértem! Ismertem Liszt Ferencet. Ott voltam, mikor hazahozták Kossuth Lajost. Aztán láttam a gyerekeimet, ahogy okosodtak, szépültek, emberedtek. A gonoszra rá se hederítettem és látod, egy csepp embertelenség hogy összezúzta az erőmet. — Nyögött, de nyomban kinevette magát: — Élni azért mégis jó!

Fülembe maradt, onnan el nem viszi semmi. Nagyszerű néni! De, hogy okos-e vagy rendkívüli, nem tudom. Azt hiszem, mindennapi ember ő, csak időt kapott a látásra, a nézésre, a tapasztalásra és visszatekintésekre. Ezért bosszankodva nyomban megbocsátott, könnyezve rögtön nevetett. A végleteket olvasztotta egybe.

Ó MILY HALÁTLANOK vagyunk mi! A jó Isten magához hí bennünket és mi futunk tőle. Ő boldogokká akar tenni bennünket és mi hallani sem akarunk a boldogságról. Azt parancsolja, hogy szeressük őt és mi az örögnök adjuk szívünket. Mi vesztünkre használjuk az időt, melyet Ő üdvösségünkre adott. Tehát ugyanazon eszközökkel harcolunk ellene, melyeket szolgálataira adott.

Vianney Szent János.

SZEMLE

KENYÉR MINDENKINEK

Amikor az év búzaterméséből megsütik hazánkban az első kenyeret, az elégedettség érzése mellett hála is kél bennünk mindazok iránt, akiknek dolgos munkájáról ünnepi formában méltán emlékezünk. Egészen természetes azonban, hogy a keresztény hívő, aki a társadalmi ünnepeket oly hiánytalan mélységet és összhangba tudja vonni a maga egyházi ünnepeivel, elsősorban Istennek, az élet szerzőjének mond köszönetet az élet jótétéményeiért. S ha ez így van általában, kifejezetten áll éppen a kenyérrre, hiszen kenyereinknek minden napra való megadását egyenesen válasznak kell tekintenünk arra a kérésre, amelyet minta-ímájában maga az Údvözítő fogalmazott meg nekünk.

Mondhatjuk azonban, hogy számunkra, keresztények számára a kenyérnek egy sokkal tágabb probléma-köre is van, amelyet ugyancsak maga Krisztus tárt elénk. A két kenyérszaporításra gondoljunk itt, amelynek értelmét és nagy tanítását bár soha és pillanatra se engedjük volna homályba merülni. Mindenki ismeri Szent János evangéliumából annak a jelenetnek leírását, amikor az Úr Jézus ót árpakenyérrel és két hallal lakatla jól a hallgatására egybegyült ötezer főnyi tömeget. Pontos számokat kívánt-e adni az apostol, vagy csupán a nagyon kevés és a nagyon sok ellentétét akarta érzékeltetni, vitázzanak róla a magyarázók. Mi hisszük, hogy Istennél semmi sem lehetetlen, és ma is örvendünk a csodának, amellyel az isteni Mester el nem

múló igazságokra tett minket figyelmessé.

Mert nézzük csak közelebbről, miben is fáradozott akkor az Údvözítő? Világelfogásra, kötelességteljesítésre, erkölcsre, szeretetre, békességre, egy magasabbrendű életformára és magatartásra tanított és nevelt. A hatalmas sereg azonban megéhezett. Egészen fizikai szükségletei támadtak. S az Údvözítő, mielőtt tovább ment volna beszédében, kielégítette őket. Kultúrát és szellemi emelkedést ugyanis csak ott várhatunk, ahol a szellemet hordozó test igényeiről gondoskodik történt. Vonatkozik ez az egyénre, a csoportra, a nemzetre, vonatkozik az egész emberiségre. Ha azt akarjuk, hogy olyan társadalom alakuljon körülöttünk, amelyre a művelt emberség nyomja rá bélyegét, akkor oda kell hatnunk, hogy ismeretlen legyen benne a fizikai nélkülözés. S ha valakinek, akkor nekünk keresztényeknek feladatunk, hogy céltudatosan, elszántan, a magunk és mások önzéseit leküzdve dolgozzunk rajta.

Az Úr Jézus azonban nem elégedett meg azzal, hogy csupán meghirdette az igazságot. Látván az éhezőket, vette az ott lévő néhány kenyeret és azokat sokszorozta meg. Isteni erejénél fogva bizvást megtehetette volna, de mégsem a merő semmiből varázsolta elő a tömérdek eledelt, hanem a meglévő, a természetes eszközökhöz folyamodott. A csoda így is csoda volt, de maga az eljárás kétségkívül arra int bennünket, hogy ne a pusztá semmiből és semmihez állítsuk az Isten jóságos beavat-

kozását, hanem a mi két kezünk és a többi élet messze felülmúló értelmünk alkotásaihoz és alkothatásához kérjük segítő áldását. Annál inkább, mert alapos meggyőződésünk lehet, hogy Istennek ez az együttműködése sohasem fog elmaradni attól, ami a magasabb kultúra, a több emberség, az igazságosság és a cselekvő szeretet szolgálatában áll.

S nem szembetűnő-e, hogy az az Úr Jézus, aki nem volt hajlandó a sivatagi megkísértéskor kenyérré változtatni a köveket, a megéhezett tömeg javára már habozás nélkül cselekedett? Viszont semmi kétség, nem azzal a szándékkal etette meg követőit, hogy most már örökre szabaduljanak a kenyérkeresés terheitől. A rendeltetés változatlanul épségben maradt: egy olyan emberi közösségi rend kimunkálása, amelyben a másnapi megélhetés gondjaitól rettegni már nem kell. S aligha tévedünk, ha a hangsúlyt a „másnap“ képletes értelmére helyezzük. Végére is hányszor és mennyire nyomatékosan intett bennünket az Üdvözítő, hogy a mi egyéni törekvéseink semmiképp se szólnak a földi javak halmozásának, kincsek és aranyak gyűjtésének, ami egyébként sem érték a kereszténység mérlegén. Ha pedig azt felelné erre valaki, hogy mi más ez, mint a „szegénység dicsérete“, akkor nyugodtan válaszolhatjuk, hogy igenis az. A szegénység dicsérete, de abban az értelemben, amellyel maga az Üdvözítő ruházta fel: a felszabadult embernek az az eszményi állapota,

amely nem engedi, hogy gyötörjék a távolabbi jövő aggodalmai. Semmi köze ennek a nyomorhoz, amely ellen kötelességünk minden erőnkkel harcolni, aminek azonban ismét becsülethez kell jutnia a keresztény gondolatvilágban, az a „szent paupertas“, amikor az ember készséggel megosztja az élet örömeit a társaival és a maga becsületét megélhetését a saját, mindig adódó becsületos munkája fejében várja. Közben pedig nem felejt el az Üdvözítőnek azt a cselekedetét sem, hogy kosarakba szedette a kenyerek hulladékait, vagyis hálas tud lenni Isten természetes úton küldött adományaiért is, bármilyen nagyok vagy kicsinyek azok.

Nyilvánvaló azonban, hogy a keresztény hívő mindezekben fölülmúl magától látja az Élő Kenyér szerzésének és szaporításának a földi kenyérét messze meghaladó nagy csodáját: az Oltáriszentséget, amelyet Racine, a francia költő oly megkapóan mondott az „égi búzaföld virágának“. Kenyér ez is, a mi megszokott lisztünk biztosítja ennek is a nyersanyagát, de az „átlényesülés“ után az Úr Jézus lép benne hozzánk „lényegszerűen“. Krisztusnak és a kenyérnek ez a misztikus kapcsolata örösi téma, de mintha egy nagy tanítást magukból az idézőjeles kifejezésekből is kiolvashatnánk. Azt nevezetesen, hogy mi is a mi keresztényi énünket mindig és mindenben a „lényegre“ koncentráljuk.

M. V.

A K I S Ű T

„Isten nem támaszthat bennem megvalósíthatatlan vágyakat; tehát ha kicsiny, ha törpe vagyok is, vágyódnom kell arra, hogy szent legyek... El kell magamat viselnem; számtalan tökéletlenségemmel együtt; de mindenképpen a mennyországba kell jutnom; biztos, egyenes és rövid utat fogok tehát keresni“...

... Hatéves koráig nem nyíratam a haját és szöke fürtjeivel, kedves kék szemével olyan volt, mint egy kis angyal. Barátnőim nem győzték dicsérni. Szelid és simulékony volt mindenkéhez, de amikor velem járt kézenfogva, szóba nem állt volna senkivel: „Az én anyukám a legszebb a világon“ — mondta büszkén.

Bezzeg most nem fontos neki az „anyuka“. Mintha össze lenne láncolva azokkal a vásott osztálytársaival. Örökké tervezgetnek, versenyeznek, ordítanak azon a reszelős hangjukon, örökké — bocsánat — röhögnek valamin azzal az éretlen nyertésüikkel. Nemcsak nekem köszön félvállról, hanem ha vendégek vannak, inkább világgá megy, semhogy bejöjjön. Hogy bosszantson, tövig nyíratta a szép hullámos haját. Szerencse, hogy a férjem az én pártomon van és időnkint alaposan fölkapeli. Ezt persze napokig durcáskodás, kurta-furcsa felelgetés követi. Nem tudom, miért rohan vesztébe olyan gyerek, akit annyi szeretettel neveltek...

Az ég áldja meg, asszonyom, mit csinálnak azzal a fiúval? Sosem hallott még kamaszkorról és kamaszkori furcsaságokról? S barátnői sem hallottak, akikkel, mint írja, „együtt töprengünk nevelésünk csődjen“? Inkább adjanak hálát Istennek, hogy fiuk az apai pofonok közepett is normális úton, a férfikort megelőző természetes kamaszkor utjain jár. Nem az a jó, hogy testben-lélekben ügyetlen-esetlen, hanem az, hogy kamasz, akkor és úgy, amikor és ahogyan itt az ideje. Ilyen minden fiú ilyenkor, s aki nem volna ilyen, az szerencsétlen kivétel volna. Ez az a kor, amikor a gyermek teljesen kifordul magából, ráébred, hogy tud itélni (s ezt szorgalmasan gyakorolja is), tud következtetéseket levonni és ezek szerint élni (és hősnek érzi magát, ha magagyártotta elveihez bármilyen nehézségek árán is, de ragaszkodik).

Tudat alatt a növendék gyermek önmaga fölött is itéletet mond. Kétségkívül hősi ideáljai vannak ilyenkor, és minél elmentésebbnek érzi magát az ideállal, annál forradalmiabb az átállása. Ha nem járatta volna fiát angyalfrizurában, ha arcát nem simogatták volna örökösen illatos nénik, bizonyára sokkal zökkenés-mentesebb volna ez a kamaszkor. Minél nőiesebben neveltek egy fiút, annál exotikusabban viselkedik ilyenkor, amikor férjivá válik s ha túlozva is, mindenesetre ki akarja küszöbölni magából a nőies elemeket.

Ha a családnak van „stilusa“, fegyelmezett hanghordozása, benső jó hagyománya, akkor a fiú egy-két év alatt jobb belátásra tér, főként ha még két-három fiúttestvér következik utána, kik szintén belépnek a kamaszkorba. Akkor a nagy fiú egyszerűen az anya pártjára

áll, védelmébe veszi és vigasztalja.

Tudom, ön most arra gondol: lehet, hogy így van, de én érzem, az én fiam már sosem tér vissza úgy hozzám, olyan egészen, mint azelőtt. Nos, nem ismer olyan boldog anyát, aki nem csalódott a fiában? Igaz, minden anya életében van egy fájdalmas folyamat: a leválás folyamata. Az édesanya sosem felejtí el egészen, hogy egyszer egy test voltak, hogy mennyit hordozta, ringatta, altatta, táplálta a fiát, — hol is találhatnánk elég igét, kifejezni, mennyire bura alatt tartja egy anya a gyermekét! De ennek a búrának meg kell egyszer szünnie. Az emberpalánának önálló emberré kell erősödnie. Éspedig belülről jövő törvények alapján. Kell egy-két évnek lennie, amikor a gyerek azok alapján, amit addig látott, ami benne tudat alatt él, megformálja önmagát. Itt nem szabad dirigálni (apa) és féltékenykedni (anya). Amikor a fiú először áll a tükör elé víztől csöpögő frizurájával s nagy ferdén rányomja fejére a kalapot, akkor tudni kell, hogy náluk — Kamaszországban — most ez a divat; meghogy a bőrv a legfontosabb a ruházatban. Nem számít sem szín, sem szabás, sem folytonossági hiány; de bőrv, ájulásig megszorítva: az elengedhetetlen, „az klassz“.

Aztán a barátok. Lehetőleg vérszerződésel, de lehet anélkül is, viszont örökre. Miért lenne ezekre féltékeny az édesanya? Csak jőjjenek ide hozzánk. Nem baj, ha nem törlik meg a lábukat és hogy egy szempillantás alatt fölfalják az elébük tett zsíroskenyeret. Sőt az sem, hogy a beszélgetés hevében az abroszba törlik a kezüket.

Aztán elhangzik az első kislány-név. Csak semmi fontoskodás, se mellette, se ellene! Nagy hiba, hogy a fölnőttek ovodáskortól kezdve (szó szerint így!) a saját mentalitásukat erőszakolják rá a gyerekekre. Kinek udvarolsz? Ki a menyasszonyod? És így tovább...

Az okos szülő megtalálja a módját, hogy egy kicsit szemügyre vegye fia barátait és lányismerőseit. Ha valamelyiknek a káros hatásáról határozottan (határozottan!) meggyőződött, ne szidással és titalommal, hanem ügyes és tapintatos ellenmozdulatokkal csökkentse s ha lehet, akadályozza meg az illetőkkel való kapcsolatát. Csak sosem brutálisan, mert az csak ront a dolgon!

De túl barátokon és kislányokon, valami más tölti el ilyenkor a növendékfiú lelkét: valami homályos hivatástudat. Célokra törekvés, ambíciók, sport, eszmények, emberszeretet, bajtársiasság, az önmagába vetett bizalom igazolása, hazaszeretet, alkotásvágy, közösségi munka stb. Az anya a viláért se legyen ezekre féltékeny. Ha fáj, gondoljon a legszentebb anyára: így kereste egyszer a fiát. S a hivatása teljesítésére induló fiú csak azt kérdezheti: „Kicsoda az én anyám és kicsodák az én testvéreim?“ Jaj annak az anyának aki olvasó, kísérletező, kutató fiának szemére hányja: „Te már nem törődöl velünk, folyton csak ostobaságokon töröd a fejed“.

Ne aggódjék és ne bánkódjék. Fia átmeneti lelkiállapotban van. Ha maguk a szülők el nem rontják, rendbejön megint. Ami pedig úgy változik meg, hogy vissza nem változtatható, az önállóság megszerzésére: hát azért inkább adjon hálát Istennek, mintsem hogy fölpanaszolja. F"

ESZMÉK ÉS TÉNYEK

Irja Mihelics Vid

A szentségek kiszolgáltatása nem kevés szorongást okoz Franciaországban a katolikus lelkipásztoroknak. Ahogy a marseillei St. Michel plebánoja, Georges Mollard mondotta nemrégiben, gyermekeket keresztelnek, akiknek szülei egyáltalán nem gondolnak arra, hogy keresztény módon teljesítsék szülői kötelességeiket; feloldozásban részesítik a gyónót, bár napnál világosabb, hogy jóra való eltökéltsége múló hangulat csupán: olyanoknak nyújtják az Oltáriszentséget, akikről tudják, hogy nagyon is kérdéses keresztények; bérmlásra vezetnek fiatalokat, akiket úgy kellett arra rábeszélniök; a haldoklók szentségét bárkinek elviszik; feltételezik az esketés-kor, noha másként ismerik őket, hogy keresztény házasságot akar kötni a pár... Mik ebben a szemléletben a való tények és mik a látszatok? Nem könnyű eldönteni, de akárcsak az *Orbis Catholicus*, amelyben olvasunk róla, mi is szeretnők az egészet jellegzetesen francia problémának tekinteni. Ha mégis foglalkozunk vele, egyedül azért, mert a francia püspöki kart egy „Directoire sur la Pastorale des Sacraments” kiadására készítette, amelynek rendelkezései általában is időszerűek és tanulságosak.

Hogy a szentségek kiszolgáltatása körül támadt aggodalmak milyen hullámokat verhettek Franciaországban, arra már abból az egy mozzanatból is következtethetünk, hogy a francia püspökök teljes értekezletet tartottak az ügyben, ami náluk egészen rendkívüli és szokatlan esemény. Megelőzően még 1907-

ben volt az utolsó teljes konferenciájuk, amikor az állam és az egyház szétválasztásáról szóló törvényt tárgyalták. Ennek előtte közel száz évig nem ültek össze, akkor is Napoleon hívta őket egybe 1811-ben. Innen pedig 1682-ig kell visszamennünk, a híres gallikán gyülekezetig. Az ok most kétségkívül az volt, hogy olyan éles eltérések mutatkoztak a papság magatartásában, amelyek már az egyházi gyakorlat egységét veszélyeztették.

Vannak „rigoristák”, akiknek az az álláspontjuk, hogy vissza kell helyezni méltóságukba a szentségeket: ne kapják olyanok, akik csak polgári megsokasból igénylik azokat. Velük szemben felsorakoztak az „elnézők”. Elvük az, hogy nem szabad kioltani a pislogó mécsest és eltörni a rozszant nádat; ha a lelkipásztor megtagadja valakitől a szentségeket, azzal egész családokat, talán nemzedékeket távolít el az egyháztól; miért ne építenének arra a jóakaratra, amely oly sok családot legalább az élet nagy alkalmainál hozzákapcsol az egyházhoz? A papok egy része az egyéni jogokat vette védelmébe: minden embernek joga van a kereszténységhez, ha pedig megkeresztelkedett, joga van a többi szentséghez is, azok kiszolgáltatása tehát nem függhet kizárólag a lelkipásztor mérlegelésétől. Ezek ellen fordultak a közösségi gondolat képviselői: kereszténynek csak az nevezhető, aki komolyan beleilleshedik az egyházi élet közösségébe; az első keresztények példáját követve a kicsiny, de életteljes gyülekezetre kell tö-

rekedni s nem utánafutni a tömegnek. Ezzel a második ellentéttel rokon a harmadik is. A papok egyik csoportja úgy véli, hogy sem a szentségek kiszolgáltatásában tanúsított szigorúság, sem a gyakori vételre buzdítás nem mozdítja elő, sőt hátráltatja a hívek közösségi életét. Szerintük a „szakramentalizmusnál” fontosabb a „katolikus akció”, a szellemi élet és a szeretetnek gyakorlása. A liturgikusan gondolkodó másik csoport viszont azt feleli erre, hogy ami a hívek közösségének valóban létet ad, az éppen a szentségi közösség, egyedül az és semmi egyéb. Mindezeknek a magatartásbeli és véleménykülönbségeknak tisztázására a francia bíborosok és érsekek konferenciája, mint a püspöki kar állandó képviselője, már 1949-ben három püspökből álló bizottságot küldött ki. Ennek javaslatai kerültek azután Guerry érsek előadásában a teljes püspöki értekezlet elé, amely azokat egyhangúan jóváhagyta és „direktórium” formájában a papság tudomására adta.

Bevezetőben arra a sarkalatos tételre figyelmeztetnek a püspökök, hogy a szentségek kiszolgáltatásáról mindenkor az egyházi kormányzat illetékes intézkedni. Az egyes lelkipásztorok nem járhatnak el önkényesen, hanem alkalmazkodni tartoznak a felülről kapott utasításokhoz. Aki másként cselekszik, nemcsak a fegyelem ellen vét, de a szakadárság és eretnesség botrányát is kockáztatja. „Az utóbbi években alapos okok voltak a szentségek közösségi jellegének hangsúlyozására. Am egy újabb individualizmusba esnénk, ha minden pap abból a szempontból osztaná a szentségeket, hogy

miként fűzhetné szorosabbra és tehetősebbé értékesebbé a maga gyülekezetét, s közben elhanyagolná annak összefüggését és egységét az egyház többi részével.” A szentségek az üdvösség eszközei, amelyek „propter nos homines”, adattak, azokhoz tehát a híveknek szigorú joguk van. Megkeresztelt szülők például akkor is megkövetelhetik gyermekeik keresztelését, ha maguk rossz keresztények. Nem szabad a híveket olyan elvi általánosságok alapján elutasítani, amilyen az a nézet is, hogy „fel kell értékelni a szentségeket”. Másfelől azonban a szentségek a vallási kultusz cselekményei, amiből következik, hogy tisztán emberi tekintetek alapján sem szabad azokat kiszolgáltatni. „Ez az eset azonban ritkán fordul elő.” Még akkor is, ha valaki azt mondaná, hogy nem hisz a szentségben, a papnak fontolóra kell vennie, nem arról van-e szó, hogy az illető csupán zavaros elképzeléseket táplál, vagy helytelenül fejezi ki magát.

Sorra veszik ezután a püspökök az egyes szentségeket. Az egyház álláspontja az, hogy katolikus szülőknek, még ha nem is gyakorolják vallásukat, szigorú kötelességük gyermekeiket megkereszteltetni. A keresztszülők megválasztását a lelkipásztornak is figyelemmel kell kísérnie. Ha a szülők nem kértek fel keresztszülőket, nem szabad az éppen jelenlevők közül szerepeltetni valakit, hanem olyan hívőt kell keresni, aki a tisztséget komolyan is veszi. A keresztség gondolatkörét be kell állítani a húsvéti ünnepek középpontjába.

A keresztség, a bérmálás és az Oltáriszentség együtt alkotják a kereszténységbe beavatás

szezségét. Ennek a beavatásnak időszaka akkor zárul le, amikor a keresztény gyermek eljutott eszének használatára. Éppen ezért ellene kell fordulni annak, hogy a bérnialást a felnőt korbá átlépés szezségévé tegyék és felvételét addigra hallásák. Az egyház ilyen értelmű állásfoglalását mutatja az a teljes felhatalmazás is, amelyet a Ritus Kongregáció újabban adott a papoknak arra, hogy székségesetben maguk is elvégezhessék a bérnialást. A bérnialásnak — ez lesz nálunk a legmeglepőbb! — előbb kell történnie, mint az első szentáldozásnak. Minden bérnialkozónak saját bérmaszüllője legyen. Ha felnöttek még nem bérnialkoztak meg, oda kell hatni, hogy házasságkötés előtt vegyék fel ezt a szezséget.

Nem normális, ha a gyermek nem hét éves kora előtt járul először szentáldozáshoz. E szezségben bárki gyermeket részesíteni kell, ha önként jelentkezik. Az „első szentáldozás” ünneplés szertartásában változtatni kell a hitvallás és a megújított keresztsegi fogadalom szövegén, mert mai formájukban nincs sok jelentőséjük. A gyermekek kora és értelme szerint különböző fokozatokra kell feloldani a szöveget és valóságos viszonyba hozni a gyermekek életével. A gyakori áldozókat sűrűn kell ösztönözni arra, hogy a belső tökéletesedésben is megfelelően haladjanak. Ezért van székségük a gyakori gyónásra is.

Éppen ezért a gyóntatószékben eilhangzó intelmek se legyenek soha „közhelyes buzdítások”, hanem a lelkiismeret építését és fejlesztését szolgálják. Ettől meg kell különböztetni a lelki vezetést, amelyen keresztül a gyóntatás a keresztény nevelés egyik eszközévé válik.

A húsvéti gyónásnál a feloldozást csak akkor kell megtagadni, ha a pap, miután nagy türelemmel, azaz többször is lekére beszélt a gyónónak, a bánat semmi jelét s legalább a részbeni javulásnak semmi szándékát sem fedezhette fel. Ami a bűnvallomást illeti, a mulasztási bűnökre jobban kell ügyelni. Megvan az a veszély is, hogy a hívek, amikor vádóják magukat, inkább a saját személyes ítéleteikből, mint Isten tárgyi törvényeiből indulnak ki. Lelkiismeretük ilyenkor helyesbítésre szorul.

Hogy a haldoklók szezsége nélkül elhunyt hívek száma esökkenjen, a lelkipásztornak rendszeresen látogatnia kell a betegeket. Ebben az esetben könnyű leküzdeni a szezséghez fűződő előítéleteket. Megtagadni a szezséget csak akkor szabad, ha az öntudatlanul fekvő beteg közvetlenül előtte és formálisan kifejezésre juttatta a szezség elutasítását. „Gyakorlatilag és remóto scandolo’ e szezséget szinte mindig és minden olyan haldoklónak ki szabad szolgálattatni, aki nincs öntudatánál.”

A híveket rá kell vezetni arra a felismerésre, hogy nemcsak a papok felelősek értük, de ők is felelősek a papokért.

A házasság szezségét ki kell szolgálattatni mindazok részére, akik azt őszintén igénylik. Akkor sem szabad megtagadni, ha a hitet illetően a lelki készség elégtelen. Egyházilag érvénytelen házasságban élőket a lelkipásztornak a legnagyobb szerezettel kell kezelnie. Ha nem is engedhetők a szezségekhez, buzdítani kell őket, hogy vegyenek részt az istentiszteleteken, imádkozzanak és keresztény életet folytassanak, mert hiszen ők is részesülhetnek a segítő kegyelemben. Legyenek rajta a

lelkipásztorok, hogy a többi hívek is szeretetteljes magatartást tanúsítsanak irányukban.

A püspökök végül figyelmeztetik a papságot, hogy miután a szentségek mind az Eucharisztia alapszanak és benne történnek, a vasárnapi istentiszteletet kell a lelkipásztori tevékenység középpontjának tekinteni. Szem előtt kell tartani továbbá, hogy a szentségeket övező szertartások is lényeges elemei az egyház kultuszának, azok végzésében tehát a legmesszebbmenő lelkiismeretességgel kell alkalmazkodni az előírásokhoz. Egyéni módosításokra nincs joga senkinek.

*

Werner Heisenberg professzor néhány hónappal ezelőtt két előadást tartott Bécsben, az egyiket „atomfizika és okozatosság“, a másikat „mezonok a kozmikus sugárzásban“ címmel. A ma 36 éves tudós, akít már 26 éves korában tanárának hívott meg a lipcei egyetem, irányító szerepet visz a modern fizika elméleti alakításában; 1932-ben ő kapta a fizikai Nobel-díjat „a kvantum-mechanika megteremtéséért“. Nagy érdeklődéssel fogadott bécsi előadásai az atomszerkezetre vonatkozó legújabb megismerések problémakörében mozdítottak. Minthogy azonban Heisenberg mindkét alkalommal kifejezetten a szaktudósokhoz fordult, a *Furche* felkérésére a bécsi egyetem egyik fizikai tanszékének tanársegéde, *Peter Weiszler* vállalta az előadottak lényegének általunk is érthető megvilágítását.

Köztudomású, hogy az atom képzete már az ókori görög természetbölcsleletben felmerült: atomok az anyag végső, tovább már nem osztható egységei,

amelyek különböző nagyságuk, elrendeződésük és mozgásuk által meghatározzák a dolgok érzékelhető tulajdonságait; minden olyan változásnál, ami a dolgok színében, alakjában és külső megjelenésében történik, csak az atomok elrendeződése és mozgása módosul, de maguk az egyes atomok mindig változatlanok maradnak. Amikor a XIX. században az atom fogalmát ismét elővették, bennük látták továbbra is a kémiai elemek legkisebb egységeit, de már rájuk vezették vissza az elemek valamennyi vegyi és fizikai tulajdonságát is. Hamar felfedezték azonban, hogy az atomok csak addig mutatnak változatlanlanságot, amíg a rájuk ható energiák nem lényegesen nagyobbak azoknál, mint amelyek a vegyi folyamatokban szoktak előállni. Viszont ha erőlyesen törünk rájuk, akkor kiderül, hogy az atom nagyon is bonyolult képződmény, amelyet egy bolygórendszerhez lehet hasonlítani. Egy pozitív elektromossággal töltött atommag körül, amely az atom átmérőjének csupán mintegy tízezredrészt tesz ki, de az atom tömegének szinte egészét magában egyesíti, negatív töltésű elektronok keringenek, amelyeknek száma pontosan annyi, amennyi kiegyenlíti kifelé a pozitív magtöltést. Maga a mag meghatározott, az atom fajtái szerint különböző számú alkotórészekből: protonokból és neutronokból tevődik össze. Nagyon sebes elemi részecskékké, így protonokkal, bombázva az atomot, elérhetjük, hogy megváltozik a bombázott mag összetétele s ezzel más elemmé alakul át maga a kémiai elem is. A 92 természetes elem sok eltérő tulajdonsága tehát mindössze három elemi részecske, — proton, neutron

és elektron — csoportosulásának különbözőségéből ered. Mi több, a proton és a neutron a mag egy részének csupán kétféle állapota, mert hiszen a nem maghoz kötött neutron némi idő múltán egy protonra és egy elektrorra bomlik. De még ez sem minden. Sikerült megfigyelni, hogy amikor rendkívül sebes lövedékek érik az atommagot, ezeknek a lövedékeknek energiája új elemi részecskékké változik. Ezeket nevezzük mezonoknak. Ilyen mezon-képző folyamatokat ma már mesterségesen is elő tudunk idézni. Más szóval — állapította meg Heisenberg — a mag-kémia, az elemek egymásba változása után innmár eljutottunk a kémia harmadik és legmagasabb fokára, amelyen elemi részecskéket állítunk elő energiából. Anyagi létező, tömeg és energia tehát úgy lépnek elő, mint ugyanannak az egy végső őanyaguk különböző megjelenési formái, amelyek meghatározott törvények szerint mennek át egymásba.

A mai atomfizikának ez a „naiv-szemléletes“ képe azonban, amelyet az eddigiekben vázoltunk, nem árul el semmit azokból a nagy és alapvető nehézségekből, amelyekkel e kép okából meg kellett küzdeni s amelyek körül ma is vitáznak a vezető tudósok.

Az egzakt természettudomány kiinduló pontja Newton mechanikája volt, amelyet szívesen mondunk „klasszikusnak“. Ez a mechanika elvileg megengedi, hogy egy mechanikus rendszer állapotát örök időkre kiszámíthatjuk akkor, ha bármely időpontra vonatkozóan megismertük már összes tömegrészecskéinek helyét és sebességét. Laplace, mint ismeretes, kiterjesz-

tette a kiszámíthatásnak s ezzel az eleve meghatározottságnak ezt az elvét az egész világfolyamatra. Mindezeket az elképzeléseket azonban téveseknek kell tekinteni. A hiba a klasszikus fizikának abban a feltevésében volt, hogy amikor mi észleljük egy kis részecskének mondjuk a helyét, akkor ez az észlelés magára a részecskére hatás nélkül marad, másként kifejezve: a részecske helyét mérő eljárás nem „zavar“. Azzal ugyan tisztában voltak, hogy a mi észlelésünk mindig valami alkalmas közvetítőre, például fényre szorúl, hogy valamit egyáltalán megállapíthassunk, de úgy gondolták, hogy azt a hatást, amelyet éppen ez a fény gyakorol a megfigyelt részecskére, mindig el lehet hanyagolni, különösen, ha a fény erősségét a legszükségesebb mértékre gyengítettük.

Ezt a klasszikus „fikciót“ *Max Planck* döntötte meg, aki az energia-kvantumok felfedezésével 1900-ban az első követ tette le az új atomfizika megalapozásához. Felfedezésének lényege, hogy az atomok körében az energia cserélődése nem folyamatosan és tetszés szerinti kis mennyiségekben megy végbe, hanem ugrásszerűen, a mennyiségek pedig akkor is végesek és az egyes atom számára jelentősek, ha a makroszkopikus szemlélet végtelenül kicsinyeknek is tekintheti őket. Így azután ha egy részecske, például egy elektron helyét akarjuk megállapítani, akkor a megfigyeléshez szükséges fény hatását sohasem csökkenthetjük olyan csekélyre, hogy az ne „zavarja“ az elektront. Vagy nem áll elő kölesönhatás a fény és az elektron között — akkor azonban lehetetlen is a fény segítségével megállapítani az elek-

tron helyét; vagy pedig kölcsönhatás áll elő, azaz egy fénykvantum szétszóródik az elektronon —, akkor pedig megváltozik az elektron sebessége s ezzel az eredeti állapota.

Hogy milyen nehéz volt azonban levonni a kvantum-elméletből ezt a következtetést, amely ma oly közelfekvőnek látszik, legjobban mutatja, hogy egy negyedszázad mult el, amíg szigorú megfogalmazásra talált a Heisenberg-féle „bizonytalansági relációban”. Észertint maga a mérési eljárás annyira megzavarja az atomon belüli folyamatokat, hogy egynél több mozzanat egyidejű mérése — például az elektron helyének és sebességének egyidejű megállapítása — már elvileg pontatlansággal jár, a két mérési eredmény pontatlansága azonban együttesen nem szállhat bizonyos határ alá. Másként kifejezve: minél pontosabban mérünk meg az egyik mozzanatot, annál pontatlanabb lesz az egyidejű mérés a másik mozzanatot illetően. Ebből a szövegezésből — jegyzi meg Weinzierl — talán még nem tűnik ki világosan, hogy szemléletünkben mi csoda gyökeres változást jelent ez. Mert nem kevesebbről van szó, mint arról, hogy fel kell adnunk az atom részecskéinek szokásos elképzelését. Részecske helyett, amely egy pályát befut, csak olyan részecskéről beszélhetünk, amely ezen vagy azon a helyen kisebb-nagyobb valószínűséggel tartózkodik. Fizikusok már hozzá is szoktak ehhez az új szemlélethez, legalább is az atomot illetően, a bizonytalansági relációnak az energia és idő mozzanat-párra való alkalmazása azonban olyan drasztikus ütközéseket vált ki hagyományos gondolkodásunkkal, amely az események időbeli egy-

másutániságára van beállítva, hogy még olyan radikális gondolkodók is, mint Heisenberg, kissé még visszariadnak tőle.

A kvantum-mechanika törvényei tehát, mint látjuk, egy pontban alapvetően különböznek a Newton-féle mechanika törvényeitől: esupán valószínűségi megállapításokat tesznek lehetővé az egyes részecskékről. Kiszámítják például annak a valószínűségét, hogy egy mozgó elemi részecske, amely a mag felé tart, milyen szögben térítődik el attól. Ezzel azonban, ha sok részecskéről van szó, voltaképpen csak azt a gyakoriságot számították ki, amellyel az egyes szóródási szögek előfordulnak. Kísérletileg is csak ez figyelhető meg. Azt a szórási szöveget azonban, amelyet éppen ez az egy részecske fog leírni, lehetetlen kiszámítani. De mit is mondtunk: „éppen ez az egy részecske”? Hát van egyáltalán értelme annak, hogy „erről” vagy „arról” a részecskéről beszéljünk? Elemi részecskékre nem akaszthatunk számtáblát, a bizonytalansági reláció pedig kizárta annak a lehetőségét is, hogy meghatározott időpontban elfoglalt helyükkel jellemezhesük őket! Hiszen ha pontosan megmértük a részecske helyét, semmitsem mondhatunk a részecske pillanatnyi sebességéről, ha pedig nem ismerjük a sebességét, akkor honnan tudhatnók, hogy „ez a részecske” hol fog tartózkodni egy pillanattal később?

Heisenberg elméletének kétségkívül vannak „szemléleti nehézségei” — írja Weinzierl —, bizonyos azonban, hogy az atomfizikai kérdések kvantum-mechanikai kezelését sok olyan esetben igazolta a tapasztalás, amelyekben előtte megfeneklettek a klasszikus számítások.

Ami viták körülötte ma foly-
 nak, nem is az atomfizikában
 való gyakorlati alkalmazását,
 hanem a kvantum-mechanika
 végérvényességének és megis-
 merő értékének ismeretelméleti
 kérdéseit bolygatják. A mai
 helyzet mindenesetre az, hogy
 fel kell tételeznünk: az atom kö-
 rében a megfigyelt folyamatok
 nem függetlenek a rájuk irányu-
 ló megismerésünktől. Vagy
 ahogy Heisenberg kifejezte: a
 mi tudományunk nem magával
 a természettel, hanem a termé-
 szetre vonatkozó ismereteinkkel
 foglalkozik. A másik következtetés
 pedig, amely nem kevésbé
 fontos, akként szól, hogy miután
 az atomvilág eseményei makro-
 szkópikus hatásokra is vezet-
 hetnek, az előre kiszámíthatás,
 tehát előre meghatározottság
 szigorú elvét a fizika általános-
 ságban sem tarthatja fenn.

*

Folyóiratunk a közelmúltban
 már megemlékezett arról, hogy
 150 évvel ezelőtt jelent meg
 François René *Chateaubriand*
 leghíresebb műve: „Le Génie du
 Christianisme“. De talán nem
 lesz érdektelen, ha mégis fog-
 lalkozunk *Andrea Rigoni* főleg
 teológiai szempontú jubiláris
 tanulmányával, amelynek egyik-
 másik megállapítása — leg-
 alább e sorok írója előtt —
 eléggé újszerűen hangzik.

Általánosan ismert, hogy
Chateaubriand, mielőtt hozzáfog-
 gott volna ehhez a színes nyel-
 ven megírt, ragyogó munkájá-
 hoz, előzőleg már éveket töltött
 a teljes hitközömbösség állapo-
 tában, s hogy közvetlen élmé-
 nyeinek mérlegelése mellett
 édesanyja halála váltotta ki
 gondolkodásában azt a válto-
 zást, amely arra bírta, hogy
 teljes hévvel térjen vissza ősei
 hitéhez. A könyv — s itt már
*Rigoni*t követjük — 1802-ben

csaknem egyidőben jelent meg
 azzal, hogy a Notre Dame-szé-
 kesegyházban hálaadó istentisz-
 telettel ünnepelték a Napoleon-
 féle konkordátum megkötését.
 A történeti események így szin-
 te jelképes jelentőséget adtak a
 műnek, amely nem kis részben
 ennek is köszönhetette páratlan
 sikerét. Magának a szerzőnek
 további fejlődésére azonban nem
 éppen áldás fakadt belőle.
 Mondhatni, bekövetkezett nála a
 hajnalban megszólaló kakasra
 fogott tévedés: önmagának
 kezdte tulajdonítani mindazt a
 fordulatot, ami egyfelől az ál-
 lam és a nép, másfelől az egy-
 ház és papság viszonyában
 végbement. Ebből keletkezett
 azután és táplálkozott mindvég-
 ig az a politikai becsvágya,
 amelyet saját megnyilatkozásai
 alapján is határtalannak kell
 érezni. Meg volt győződve ar-
 ról, hogy a keresztény világ
 legelső személyiségei közt van a
 helye. Emlékirataiban is kifeje-
 zést ad ennek: „Az irodalom az
 én vallási képeimről vette a szí-
 neit... Az atheizmus és materi-
 alizmus nem szolgált többé ala-
 pul a fiatal szellemek hitetlen-
 ségéhez... Senkit sem béklyóz-
 tak többé előítéletek a vallás
 irányában... Az a lökés, amelyet
 a „Génie du Christianisme“ adott
 az emberi szellemnek, kiemelt
 kerékvágásából a XVIII. száza-
 dot.“ Az önszeretet és hivalko-
 dás kétségtelen gyengeségei
 ezek — állapítja meg *Rigoni* —,
 amelyeket csak akkor bocsátha-
 tunk meg, ha feltételezzük *Cha-
 teaubriand* teljes jóhiszeműsé-
 gét.

Kitér *Rigoni* egyes kritikusok
 nézeteire is, akik újabban írtak
*Chateaubriand*ról. *Daniel Rops*
 „ellenmondásos“ kereszténynek
 nevezi, mert éppen „a rossz tu-
 data“ hiányzott belőle, holott ez
 a tudat ad mélységet bármifé-

le keresztény szemléletnek. S bizonyára ez hozta magával azt is, hogy bár Chateaubriand sok lelket odavonzott a kereszténységhez, a saját életét nem tudta keresztényebbé tenni. Legújabb életrajzírója, Maurois pedig úgy véli, hogy Chateaubriand vallásossága alapszabán nem más, mint „az érett ember hűsége a gyermekkorához az élet némely patetikus pillanataiban“. Mindezzel szemben áll természetesen az imént kiemelt tény, hogy a „Génie du Christianisme“ nemcsak a maga korában, de később is sok olyan lelket megnyert és megerősített, akik érzelmileg hajlottak a kereszténységre. A könyv érdemének számítja Rigoni azt is, hogy máig megőrizte elevenességét és életszerűségét. Katolikus szempontból azonban megvan az a nagy fogyatéka, hogy a hit védelmét lényegében esztétikai benyomásokra építi. Rigoni szerint helyesebb lett volna, ha Chateaubriand megtartja a könyv eredetileg tervezett címét: „A keresztény vallás költői és erkölcsi szépségei és felsőbbiségük a föld többi kultúrszai fölött.“ Ez a cím kielégítőbb módon felelt volna meg a tartalomnak, miután Chateaubriand, mint tudjuk, a katolikus szertartások szépségéből, a kereszténység sugalta művészi alkotásokból, a szokásoknak és erkölcsöknek általa kiváltott átalakulásából, végül a természet harmonijából következett a vallás igaz voltára.

Bár a szigorú tárgyiasság jegyében nyilván egyetérthetünk Rigonival, nekünk valahogy mégis az az érzésünk, hogy más értékelésre is juthatnánk, ha alaposabban megfontolnók azt a kérdést, amelyet Maurois vet fel: „Annyira elítélendő lenne Chateaubriand eljárása? Hát a

szép talán nem az igaznak a felfedezése?“ S érdekes, hogy Rigoni egy általunk soha nem hallott könyvet, a „Vie de Rancé“-t mondja Chateaubriand „leghitelesebb“ főművének. Érdekes, mert mégis csak a „Génie du Christianisme“ megjelentése bizonyult annak az eseménynek, amely a későbbi kritikusokat manapság is írásra készteti.

A televízió, a technikának ez az újabb csodája, amely mind szélesebb területen és körökben hódít, sok olyan kérdést vetett fel, amilyenekre az „egyszerű“ rádiónál gondolni sem kellett. Nemrégiben egy komoly tanulmány került a kezünkbe, amely a televíziós szolgálat erkölcsi felelősségéről értekezik. A szerző abból a tényből indult ki, hogy a helyszíni közvetítések minden előzetes gondossággal ellenőrzés alá tartoznak, és minden jelenetet és bemondásokat, amelyek kevésbé épületesek. Amellett jogos magánérdekeket is személyeztethetnek a közvetítések, mert nem bizonyos, hogy a helyszínen tartózkodókat kivétel nélkül kellemesen, vagy közömbösen érinti akaratlan szerepeltetésük. Mert hogy milyen bonyodalmak adódhatnak ebből, annak elképzelését nyugodtan bízzuk olvasóinkra. Van azonban a televíziós szolgálatnak egészen gyakorlati érdekeségei és nehézségei is, amelyek sok fejtörést okoznak a műsorok összeállítóinak.

A legnagyobb nehézség, egyben érdekesség az, hogy a televízió nem dolgozhatik az u. n. „középgarnitúrával“. A rádió megteheti, hogy kevésbé ismert írókat, tudósokat és művészeket is szóhoz enged, a televízió közönsége azonban — mint a *Nation Belge* cikkírója

összefoglalja a tapasztalatokat — csak kimondott hírességekre kíváncsi, ha pedig nem kaphat ilyen nevezetes egyéniségeket, akkor már csak az köti le figyelmét, amit „típusnak“ tekinthet. Vagy olyasvalaki kell tehát, akit szélteben-hosszában emlegetnek, vagy olyasvalaki, aki a maga szürkeségében és átlagos voltában egy egész társadalmi réteget, csoportot, vagy foglalkozási ágat képvisel. Ez magyarázza, hogy a televíziós vállalkozások legfontosabb szellemi munkása a „writer contact“, a témaszerkesztő, aki a közösség igényeinek ismeretében szereplésre válogatja ki a „személyeket“ és a „típusokat“.

Érthető így, hogy a televíziós adások előkészítése és lebonyolítása is más követelményeket támaszt, mint a rádióadásoké. Különösen ha típusokat szolgáltatóknak meg, az előzetes próbák egész során át kell őket begyakorolni arra, hogy megfelelően mozogjanak és valóban azt mondják, amit a témaszerkesztő megbeszélt velük. E tekintetben a televíziós szereplés a színpadihoz hasonlítható, ám megvan az a nagy különbség, hogy itt a legcsekélyebb eltérés is megbocsáthatatlan hiba, mert felerősítve és felnagyítva kerül a hallgatók elé. Nem szabad köhögni, sóhajítani, nyelni, vagy csuklani. Ha például a szereplő nagyot

nyel, a felvevő készülék olyan göresökben mutatja a gégejét, mintha tüstént meg akarna fulladni. Emiatt van, hogy a témaszerkesztőnek a lehető legrövidebb időre kell korlátoznia a szereplők beszédidejét, ami viszont a mondandók szövegezését nehezíti meg. Általános szabály például, hogy beszélgetés esetén, mikor is a kérdező már begyakorlott színész, egy-egy válasz legfeljebb 30 másodpercig tarthat.

Az első időkben a stúdióból történő adások technikai irányítója olyan ellenőrző készülék mellől dolgozott, amelynek képlemezét a szereplő is figyelhetette. Kiderült azonban, hogy a szereplő, ha akarja, ha nem, ellenállhatatlanul az önmaga nézésének bűvöletébe jut és menthetetlenül „játszani“ kezd. Azóta már a próbáknál is törvényvé vált, hogy a szereplőnek a közvetítés alatt nem szabad látnia önmagát. Azt persze lehetetlen volna megtiltani, hogy közvetítés előtt tükörbe ne pillantson. Végtére is ki kell készíteni mind a haját, mind az arcát. A haját élénk narancsszínűre szokták festeni, mert akkor ad „szép keretet“. S talán még annyit, hogy a szereplőnek nem szabad fekete vagy kék ruhát viselnie, mert ezek a színek torzítják az alakot és erősen rontják a tiszta vétel lehetőségét.

VIANNEY SZENT JÁNOS (Augusztus 9.)

Közepes tehetség volt s a filozófiát és a teológiát csak ismételt visszaütés után tudta elvégezni. Felszenteléséhez a lyoni érseki helynök csak a következő három kérdés megválaszolása után adta meg hozzájárulását: jámbor-e, szereti-e Szűz Máriát, tudja-e imádkozni a szentolvasót? A többit az isteni kegyelemre bízta. De ugyanígy híjával volt a többi feltételnek is. Bőjtől és tömérdek önsanyargatástól elnyűtt, esonttá-bőrré aszott alakjával és folt hátán folt reverendájával igazán nem volt megnyerő jelenség. De amit a természet megtagadott, azt bőven pótolta a kegyelem. Az arsi plébános igazán a kegyelem remeklése volt. Azá avatta mindenekelőtt tökéletes Istenre hagyatkozása. A jó Istenbe vetett hiténél csak önmaga iránt táplált bizalmatlansága volt nagyobb. Önmagáról alkotott rossz véleménye azonban egy pillanatra sem tette őt világgyűlölővé és emberkerülővé. Ellenkezőleg, határtalan szeretettel viseltetett az emberek, főleg a szegények, elesettek, nyomorékok, mindenekfölött pedig a bűnösök iránt. Hiszen annyira szerette Istent, hogy lelkének nem volt forróbb vágya, mint hogy másokat is hasonló érzésre hangoljon. Ennek legfőbb akadályát a bűnben látta. „A bűn — mondotta egyszer — a jó Isten hóhéra és a lélek gyilkosa; ez ragad el bennünket a mennyországtól, hogy a pokolra taszítson.“ „A bűn lralacsonyítja az embert. Az Isten szeretetére teremtett angyalt sátánná teszi, aki az egész örökkévalóságon át csak átkozódni fog.“ Ez a meggondolás avatta őt a bűnösök melegszívű barátjává és a lélekgyógyítás utolérhetetlen mesterévé.

„Valami csodálatos és ellenállhatatlan varázs áradt ki lényéből, mely a legmegátalkodottabb bűnös akaratát is lenyűgözte — írják róla. — Akárhány esetről tudunk, hogy az illetőket csak a kíváncsiság vezette a szenthez s a végén, töredelmes gyónás után lelkileg teljesen újjászületve távoztak tőle.“

Legnagyobb csodája, hogy több, mint harminc éven át képes volt naponként 16—18 órát tölteni a gyóntatószékben, végig szenvedni a legvisszataszítóbb lelki sebek kitergetését s mindezekben felül szigorú vezekléssel megtoldani a feladott penitenciákat. Érthető tehát, hogy hébe-hóba felsóhajtott: „Istenem, milyen hosszú nekem az idő a bűnösökkel! Mikor leszek már a szentekkel?“ És mégis, mikor egyik paptársa megkérdezte: „Ha a jó Isten szabad választást engedne, hogy vagy ebben a pillanatban az éybe menjen, vagy még a földön maradjon, hogy a bűnösök megtérésén fáradozzék“, habozás nélkül kijelentette, hogy kész volna akár a világ végéig maradni. — 69 —

A BUDAI VÁR

Birodalmak alapításának mítoszja gyakran fűződik kis, körülhatárolt földdarabhoz, mely így a jelen valóságát összekapcsolta a történelemelőtti kor félderengésével.

Heliopolis nagytemplomában a szentély maga az „*ősdomb*“ volt — ez őrizte meg az *egyiptomiak* nemzeti öntudatában a káoszból kiemelkedő első föld emléket. *Róma* alapítása, a *jeruzsálemi* Templom építése s *Venecze* cölöpverése a *Rialton*: átfogják az ókort s a középkor peremét.

A magyarság öntudatában ilyenféle alapító-mítosz, mely városhoz, zárt településhez fűződött volna — nem szerepelt. Ám bizonyos, hogy a honfoglalás korában még élénkebb volt a *límes*-ek emléke, még lábom állhattak a romvárosok. A Du-őrítették a Zsigmond-kor házna hatalmas árterek világa volt, csak egy-egy helyen biztosított könnyebb átkelést az ésszeszűkülő folyam — így *Esztergom*-nál s Budán. Ezek voltak azok a gázlók, melyeknek birtokában uralkodni lehetett a partok s a mögöttes országrészek felett. A magyarság első negyed-évezredében *Esztergom*-nak kedvezett a történelem, ám attól kezdve, hogy IV. Béla *castrumot* épít a *budai várhegyen*, ez a szabálytalan dombnyereg — jelképes módon — összenő az ország sorsával, maga is „*misztikus*“ földdarabbá válik s a változó korok magyarjainak szemében és emlékezetében különleges jelentőségre tesz szert.

A feltárt kövek beszédes története talán a legdrámaibb valamennyi színjáték közül: a majdnem tízméteres szakadékból előbukkanó primitívebb kő-

művmunka az *Árpádok* alatt készült, föléje a korábbi *Anjou*-kor, majd Zsigmond finomabban munkált kockakövei kerültek — még mindig néhány méternyi mélységben a legutolsó, a mai színtől: a közt törmelékek s omladékok töltik ki — egy *középkori nagyhatalom bukásának beszédes pora*. A IV. *Bélatól* kezdett, *Zsigmondtól* megépített s *Mátyás* akaratóból megszőpült palota omladéakai egybevegyültek egy XVIII. század elejei osztrák kaszárnya romjaival s a *Hauszmann-kor* építőlázának heve végezte el a többit s e régi emlékek talán időtlen időkig ott rejtőzködtek volna a Várhegy mélységében, ha egy új ostrom, új katasztrófa nem nyitja meg a hozzájuk vezető utat.

A Várhegy úgyszólván kezdettől fogva erődítmény, királyi palotát és polgárvárost hordozott. Különös, hogy maga a tulajdonképeni város ma is magasabban fekszik, mint az erődrendszer s az általa őrzött palota-mag. Ám a várnak elsődleges célja az volt, hogy a pesti révét figyelje s szembe forduljon a folyammal, mely itt hirtelen összeszorul.

A Várra legtöbbször úgy emlékeznek gyermekkorukból, mint valami romantikus, városbeli kirándulohelyre, mely kedves, kissé barokkos s klasszicizáló utcaképeivel, hosszú, a hegygerine irányában elnyúló utcáival, szép, zárt *piazzetáival* inkább olasz, mint német kisvárosokra emlékeztetett. E sorok írója, mint annyian mások — 1945 koratavaszán járt fent újból, egy reggelén, amikor e parányi *nekropolis* romfellegei között

csak a feltámadó életosztón har-
kálykopogása jelképezte, hogy
ezek között az utcák között s
ezekben a házakban még embe-
rek élhetnek. S különös módon
— felszabadulásunk első nyári
hónapjaiban már tudtuk, hogy
a Vár irtózatos sebei lassan
mégis meg fognak gyógyulni s
hogy a leomlott, százéves hom-
lokzatok félezeresztendő beszé-
des emlékeihez hoztak bennün-
ket közelebb. Lapjaink, folyó-
irataink megrendült, de bizó
érdeklődéssel fordultak a város
s az ország megpróbáltatások-
ban leggazdagabb közössége felé.
Talán sohasem volt építé-
szeknek, városrendezőknak olyan
munkája, melyet akkora érdeklő-
dés kísért volna, annyi vitát
serkentett volna a laikusokból,
egyszerű városkedvelőkből is,
mint minden terv, szándék és
kivitelezés, mely a Várhoz kap-
csolódott. Még emlékezünk a
parányinak tűnő csillékre, melyek
az „Aarberg-express“ cí-
pelt: az omladékokból tölthet-
ték fel az egész Vérmezőt.
Közben már meggyógyult egy-
egy ház, *csúcsives ülfűlkék*
szabadultak ki a kapualja va-
kolatrétegei alól, *renaissance-
párkányok* tűntek elő, az apró
házak így — rommivoltukban
— elvesztették egykori álarisz-
tokratizmusukat, közkincesé vál-
tak, soraik, melyek híven meg-
hagybeosztását — mintha meg-
éreztek volna azt az egységes
szeretetet, mely áradt feléjük a
közösség részéről. Ez volt a hő-
kor, melyben elindult a Vár
ujjaépítése s a tervezők már
kezdettől fogva három feladat-
körre tagolták munkájukat ak-
kor, amikor pontosan elhatárolt
célokat tűztek ki a *Vár lakó-
negyedének, a volt királyi pa-
lotának s az erődrendszernek*
helyreállításával kapcsolatban.

Utóbbi időben napvilágot lá-

tott kiadmányaink közt különös
figyelmet érdemel, már csak
nagy műgondot eláruló külse-
jével is, *Gerő Lászlónak a bu-
dai Várról* szóló, kitűnően il-
lusztrált könyve. Az író lelke-
sedése témája iránt szinte em-
lékeztet az első élmény frissesé-
gére, amelyet romvárosok fel-
tárói árulnak el, amikor a fel-
fedezés lázában papírra vetik
első beszámolójukat. Itt a fel-
adat ennél jóval bonyolultabb,
mert az írónak össze kell fo-
nódnia a régésszel és a műtör-
ténésszel s profiljának jelentő-
ségét mégis csak az adja meg,
hogy ő maga az *építőmester*,
aki a magyar mult e sebzett
remekműve felé borul s szinte
két keze munkájával igyekszik
kiszabadítani a Várhegyből
mindazt, amit még megőriztek
az egymástkövető korok —
ugyanakkor, mint író nem vesz-
het el részletekben, élénk kell
tárnia multat, félmultat, jelent
s jövőndöt — tehát a Vár egé-
szét, majdnem olyan rekonstruk-
tív szemléletben, mint ahogy
ezt fényképen közölte, majdnem
kísérteties vármmodelljeivel teszi.

Gerő feladatköre — úgy tud-
juk — a Vár erődrendszerének
tisztázása, majd megtisztítása
és korszerű helyreállítása: az
eddigyi munkálatok közül talán
itt történt a legláthatóbb előre-
haladás. A nagy rondella ki-
bontása és a falak eredeti ren-
deltetésének tisztázása és vár-
képi jellegük visszaadása már
rendkívül nagy haladást jelent.
E tekintetben nagyon érdekes,
amit a szerző a műemlékvéde-
lem fejlődésének százados tör-
ténetéről mond el: alapjában
közelmultunk szellemiségének,
a szecesszió korának átfogó kri-
tikájával találkozunk. Így kap
drámai feszültséget az anyag,
ahogy a századokon keresztül
újabb s újabb várképet idéz fel,

majd azokat a kataklizmákat, melyek gyökeresen megváltoztatják a vár arculatát, így jut el a „harmadik ostrom“ történetéhez, amikor a krónikásban felülkerekedik az építésmester: anyag és terv olvad össze, kijelöli a feladatokat.

A „dolgozók könnyei“ a Várban nehezen szikkadnak fel, építésznek és városrendezőnek itt ezer szempontot kell figyelembevennie, hogy történeti hagyományoknak, tradicionális utcaképeknek, az anyagszerűség követelményeinek éppúgy megfelelhessen, mint ahogyan számolnia kell azokkal a kívánásokkal is, melyek egy mai nagyváros igényeiből származnak. Ez különösen a városnegyedre, házak mozaikkockájára áll. Az erődrendszer hatalmas körláncának felélesztése talán inkább elmúlt korok erődítéstechnikájának tudatos átélését jelenti, mintsem különleges, nehezen megoldható feladatot. A legbonyolultabb probléma ezzel szemben magának a várpalotának helyreállítása s az ott szendergő, részben feltárt csodálatos emlékek életrekeltésének s megőrzésének elképzelhetetlenül nagy és nehéz műve.

Harmadféléve, mióta megindult a régi várpalota feltárása — úgy tudjuk, hogy mindaz, ami 6—8 méteres mélységekben folyik, a várpalota romos részei alatt, a pincék mélyén s azokon túl is, a be nem épített területen — *Európa egyik legnagyobb szabású régészeti, feltárási munkája*. A laikus látogató most még töredezetten, mélységekbe vezetők kölépcsőt lát, különböző szintekben változó kőművesmunkájú falakat, oszlopokat, melyeket felülről lefelé kell kihámozni törmelékéből és földtöltésekből... ha még mélyebbre jut, az ingó palló alatt

villanyfénynél — szokatlan mélységekben — teremors tűnik eléje, *gotikus „mértművek“* részeivel, pillérek, dongaboltozatok egykori részei, bizonytalan alarajzok, melyek még nem jelentenek számára összefüggő egészet, csak sejtetnek valamilyen hatalmas kompozíciót, Ennek *egészét* már tisztán látja a feltáró, aki kijelöli azt a részt, melyet a fellelt kövekből, rekonstruálható elemekből újból kiegészítenek, szemmeltartja a csupán jelezni kívánt építési emlékeket, mindezek során számol az újjáépülő barokk-palota rendeltetésével, udvaraival és szintkülönbségeivel, köröskörül kerteket helyez el s átvezeti az *erődrendszer* komorságát a palota késeibb, könnyedebb, mindennapi használatra szánt egységébe. Lassan így hámoznak ki a buzogánytornyot, várfalrészeket, rondellát: földtöltések, omladékok, hauszmanni átépítések gallérija alól, így kerül elő — ez a budai Vár legrejtettebb kincse eddig — *Zsigmond nagyterme*, az úgynevezett „*lovagterem*“ s a hozzácsatlakozó *kapolna*, mely talán nyolc méteres mélységében aránylag épen és hozzáférhetően áll és helyrehozása olyan tervek szerint készülő, melyek lehetővé teszik, hogy a várpalota ölében mint ritka foglalatú drágakő megmaradhasson. S így kerülnek elő *kapuk és tornyok és bástyák*, találnak kútmaradványt, csodálatos finomságú *kőszobrot*, renaissance-kori pápaszemet s csempéket, s megint csak köveket, azt a nagyon-nagyon kevés maradványt, amely átvészelte az egymástváltó korok csákánypusztítását, elkerülte fosztogatók, janicsárok, martalócok figyelmét, ellentállott tűzvészeknek és robbanásoknak: egyszóval mindaz, amire városunk

mithosza, hagyománykinese rá-támaszkodhatik.

A könyv, melyet Gerő László kezünkbe adott, kérdések százait veti fel, melyre a szerző sokrétű szétágazó s szerkezetileg nem mindig szerencsés munkájában igyekszik feleletet adni, néhol viszont csak a jövőre utal. E monográfia — minden stílusbeli nehézsége, ismétlései, kom-

pozíciós hibái ellenére — egyike *legérdekesebb* új könyveinknek: anyag és forma, terv s megvalósítása, a történész felkészültsége s az alkotóművész fantáziája szerencsés szintézisben egyesül egy olyan probléma-során, melynek alakulása és megoldása *mindnyájunknak* *helyő, közös ügye.* O.f.v.

MINDEN NYOMORÚSÁGUNK onnét ered, hogy nem szeretjük a keresztet. A keresztetől való félelem növeli a keresztiek számát. A kereszt, ha egyszerű önmegadással és az önszeretet vonakodása nélkül, mely növeli annak fájdalmait, hordozzuk, megszűnik kereszt lenni. A nyugodt szenvedés többle nem szenvedés. Mi panaszkodunk szenvedéseink fölött! inkább afölött panaszkodhatnánk, hogy nem szenvedünk; mert mi sem tesz bennünket az Úr Jézushoz hasonlóbakká, mint a keresztnek viselése... Fel nem foghatom, hogyan lehet egy kereszténynek a keresztet nem szeretnie és attól futnia! Vajjon nem fut-e egyúttal attól is, aki a keresztre szegeztetni és azon érettünk meghalni akart?

Vianney Szent János.

Felelős szerkesztő és kiadó: *Sik Sándor.*

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

T. M. Azt kérdezi, mit jelent a Jézus Szive litániában az „örök halmok kívánsága“ kifejezés. A kérdésre nem is olyan egyszerű a válasz. A kifejezés ugyanis az ószövetségi Jákob áldásából van véve (Gen. 49, 26), amit különbözőképpen fordítanak és értelmeznek. Abban általában megegyeznek, hogy a Messiással hozzák kapcsolatba. A Vulgata fordításában az „örök halmok“ költői kifejezés, az emberiség (mások szerint a régi pátriárkák) jelzésére, amelynek óhajta az eljövendő Messiás felé szállt. Jézus Szivében, az Ő szeretetének kiadásában ez a vágyakozás beteljesülést nyert. Mások abból indulnak ki, hogy a hegyeket és halmokat az Ószövetség különlegesen az áldások forrásainak tartja. Onnan jön a harmat, a bor, tej és gyümölcs. Öröknek nevezi őket a Szentírás azért, mert szilárdan, megingathatatlanul állnak. Ebben az értelemben Jézus Szive az áldások teljessége, benne lelki értelemben megkaptunk mindent, amit az „örök halmoktól“ vártak és várhattak. Az Egyház használatában talán szabad arra is gondolni, hogy az örök halmok a hét halmon épült szent várost, Rómát, illetve az általa jelképezett Egyházat jelenti, amely Jézus Szivében megkapta minden kívánságának beteljesülését.

F. L. Eger. Egy ünnepélyes szentmise zavar, sőt idegenül ható benyomásairól panaszkodik és különösen a tömjénezésről szól aggodalommal. Azt még meg tudja érteni — írja —, hogy megtömjénezik az oltárt, de azt már semmiképen, hogy ugyanezt tessék a misézóval, sőt a segédkezőkkel is. Mielőtt problémájára válaszolnánk, emlékeztetjük egy köztudomású tényre: Liturgiánk telve van szimbólumokkal, jelképekkel. Miért? Mert az embernek szüksége van rá, hogy érzéseit külsőleg, érzékelhető módon is kifejezze. A szimbólumok között egyike a leggazdagabbaknak és legáltalánosabbaknak éppen a tömjénezés. A jóillatú, értékes dolgoknak Isten kedvéért való megsemmisítése, közös „nyelve“ az emberiségnek. Azért nem meglepő, ha „egy kicsit keletinek, egy kicsit pogányoknak is“ érezte, mert ezeknek a népeknek istentiszteletében is gyakori alkalmazást nyer. Általános emberi felfogás szerint, az Ószövetség felfogása szerint is, a tömjén illatozása az áldozatnak egyik fajtája. „Mennyi nemes szépség van abban, amikor a tiszta tömjénzemeket a parázsra szórják és a meglendített füstőlöböl fölfelé száll az illatos tömjénfüst. Olyan mint egy szabályos ritmusú, illatos melódia. Nines anyagi célja, tiszta mint a dal. Értékeknek elpazarolása. Ajándékozó, mindent odaadó szeretet.“ (Guardini). A tűzön elégő tömjénnek fölfelé szálló jóillatú füstje kifejezője a szerető szívből Isten felé szálló legtisztább érzéseknak, az imádság, az imádság jóillatának. — Annak ellenére, hogy az Ószövetség istentiszteletében igen gazdag szerepe volt a tömjénnek, a kereszténység az első időkben mégsem használta istentiszteletében; az üldözések idején u. i. sokszor éppen azzal akarták a keresztényeket hittagadásra bírni, hogy tömjént sórártak velük a bálvány-oltárokon égő tűzre. Az üldözések elmúltával azonban lassankint a keresztény istentiszteletbe is utat nyert ez a mélyen emberi szimbólum. Az imádság (Oltáriszentség)

és hódolat (kereszt, oltár) kifejezésén kívül a tisztelet kifejezésére is használták. Ez első pillanatra a mai nyugati ember számára valóban szokatlan és zavaró lehet. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy keresztény felfogás szerint minden tiszteletben van valami az Istennek kijáró tiszteletből. Ezért szerepelnek a tiszteletnyilvánításoknál is olyan módok, amiket legközvetlenebbül csak Istenre érzünk vonatkoztathatóknak (pl. térdhajlás, tömjénezés). Személyeket és tárgyakat tisztelünk, mert azok Istennel állnak vonatkozásban, Isten teremtményei és értékeinek hordozói is. Ezért tömjénezük meg a misézópapot és a segédkezőket, sőt a híveket is. („Ti pedig választott nemzetiség, királyi papság, szent nemzet vagytok” 1 Pét. 2, 9). Ez a meg gondolás szerepel a holttest megtömjénezésénél is, hiszen a test a szentségekben a kegyelem közvetítője volt. Személyek megtömjénezésének figyelmeztető jellege is van, hogy fölgyulladjon bennük az Isten szeretetének tüze és az örök szeretet lángja, — ahogy a pap az ünnepélyes misében mondja. A tárgyak megtömjénezésének tisztító, szentté tevő hatást is tulajdonít az Egyház. A tömjénből felszálló jóillatú füst teremtse szent léggömböt és üzzön el mindent, ami tisztátalan, tartsa távol e világ fejedelmének (a sáttannak) ártó hatását. Emisszió mindent akar kifejezni a liturgia a tömjénezéssel; azért nem esoda, hogy amikor különösen ünnepélyesen akar szólni és hatni, fokozottan használja a tömjénezésnek sokatmondó beszédét.

P. K. Nézetek elméletileg helyesek, de talán inkább a gondolkodó beszél belőlük, semmint a nevelő. Bizonyos, hogy kár szentimentális, irodalmilag gyenge, lélektanilag édeskés lelki könyveket olvasni azon elv alapján, hogy mindenből lehet lelki hasznot meríteni. Igaza van, minden H₂O víz, de mégsem mindegy, hogy ciszternából iszik-e az ember, vagy élővizek forrásából. Olyan szemétkes módon azonban, ahogy Ön ajánlaná, mégsem oldható meg a dolog: hogy t. i. előbb a legértékesebb könyveket olvassa el az ember, aztán fokozatosan a többi, ha marad rá idő. A könyv értékessége (akár vallási, akár irodalmi szempontból), és az olvasó befogadóképessége meg lelki igényei nincsenek eleve egymásra hangolva. Szemetet (ha lelki szemét is) kár volna olvasni. De hogy a sok jó és még jobb közül kinek mi való, és mi előbb, mi később, ezt csak olyan ember mondhatja meg hasznosan, aki tapasztalt nevelő és jól ismeri is azt a lelket, akinek segíteni akar. Sok tudás, tapasztalat és türelem kell ehhez. Eleinte mindenestre megértéssel kell lenni a kezdőnek valószínűleg még fejletlen ízlésével szemben. Felnőtt intelligens embernek első (és második és harmadik és negyedik) helyen mindenestre a *Filoteát* kell ajánlani.